

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

INSTITUUT VOOR FAMILIALE EN SEKSUOLOGISCHE WETENSCHAPPEN

DE MENING VAN OUDERS OVER DE NOODZAKELIJKHEID, HET BELANG EN DE INHOUD VAN RELATIONELE EN SEKSUELE VORMING

Een onderzoek in de drie laatste jaren van het secundair onderwijs

Verhandeling aangeboden tot het
verkrijgen van de graad van
Licentiaat in de Familiale en
Seksuologische Wetenschappen

door

SVENJA VERGAUWEN

Promotor
PROF. DR. PAUL ENZLIN

2005-2006

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

INSTITUUT VOOR FAMILIALE EN SEKSUOLOGISCHE WETENSCHAPPEN

DE MENING VAN OUDERS OVER DE NOODZAKELIJKHEID, HET BELANG EN DE INHOUD VAN RELATIONELE EN SEKSUELE VORMING

Een onderzoek in de drie laatste jaren van het secundair onderwijs

Verhandeling aangeboden tot het
verkrijgen van de graad van
Licentiaat in de Familiale en
Seksuologische Wetenschappen

door

Promotor
PROF. DR. PAUL ENZLIN

SVENJA VERGAUWEN

2005-2006

Svenja Vergauwen. De mening van ouders over de noodzakelijkheid, het belang en de inhoud van relationele en seksuele vorming. Een onderzoek in de drie laatste jaren secundair onderwijs

Negatieve berichten over het seksuele gedrag van kinderen en jongeren hebben geleid tot een pleidooi voor seksuele opvoeding in de school. Ondertussen is seksuele en relationele vorming ingeschreven als vakoverschrijdende eindterm in het secundair onderwijs. De mate waarin en de wijze waarop scholen hier aandacht aan besteden is verschillend van school tot school. Startpunt voor deze verhandeling is dat in heel dit debat de mening van ouders over dit thema weinig aandacht krijgt. Uit literatuur blijkt niettemin dat het belangrijk is dat de sociale omgeving van jongeren bij de seksuele en relationele vorming wordt betrokken. Door met ouders en andere personen uit de sociale omgeving samen te werken, wordt een betere informatiedoorstroming mogelijk en wordt de kans dat schoolse verworven inhouden daadwerkelijk tot nieuw gedrag leiden.

In een *eerste hoofdstuk* wordt een kader geschetst waarin het onderzoek zich situeert. Eerst wordt dieper ingegaan op het waarom van seksuele opvoeding, het belang ervan en hoe de seksuele en relationele vorming zou moeten worden opgevat. Daarna wordt stilgestaan bij de geschiedenis van de seksuele en relationele opvoeding en de recente ontwikkelingen op dit vlak. Vervolgens worden de eindtermen in verband met seksuele en relationele opvoeding in het secundair onderwijs nader bekeken.

Het *tweede hoofdstuk* kan in twee delen worden opgedeeld. In het eerste deel worden de onderzoeksmethode en –opzet toegelicht en worden de items van de vragenlijst geformuleerd. Het onderzoek werd verricht aan de hand van een vragenlijst, die peilde naar de mening van ouders over de noodzakelijkheid, het belang en de inhoud van seksuele opvoeding. Het onderzoek werd verricht in drie secundaire scholen. Waarbij aan ouders werd gevraagd om een aantal stellingen over relationele en seksuele vorming op school aan te duiden of ze het hiermee ‘helemaal eens’, ‘eerder eens’, ‘eerder oneens’ of ‘helemaal oneens’ waren. Er werd ook een vraag gesteld naar voorstellen om de samenwerking tussen de school en de ouders te verbeteren. Het tweede deel bevat de resultatenanalyse. Er werden 983 vragenlijsten uitgedeeld in het vierde, vijfde, zesde en zevende jaar secundair onderwijs. Er werden 451 bruikbare vragenlijsten teruggekregen. Dit is een antwoordpercentage van 45.9%.

Uit het onderzoek blijkt dat ouders seksuele opvoeding op school noodzakelijk vinden. Scholen moeten ten minste een deel van de seksuele opvoeding opnemen en zouden optimaal met ouders over de inhoud moeten communiceren. Ongeveer de helft van de ouders menen zelfs dat de school de meest geschikte omgeving is om seksuele opvoeding te geven. Vaders en moeders hebben geen verschillende mening over de inhoud van relationele en seksuele vorming. Iets minder dan de helft van de ouders vonden tevens dat seksuele opvoeding best wordt gegeven door hiervoor opgeleide mensen, zoals seksuologen. Uit de resultaten bleek ook dat de ouders van meisjes niet meer belang hechten aan seksuele opvoeding dan ouders van jongens. Ouders met een hoog opleidingsniveau hechten niet meer belang aan seksuele opvoeding dan laaggeschoolden. Deze laatste geven ook niet meer verantwoordelijkheid aan de school als het seksuele opvoeding betreft. Uit het onderzoek kwam eveneens naar voor dat ouders van jongeren uit het hoger middelbaar relatievorming prioritair vinden.

Dit onderzoek toont niet alleen aan dat ouders een mening hebben over de wijze waarop de seksuele opvoeding in een school best zou verlopen, maar dat hun visie verschilt van de huidige praktijk. Implicaties voor het huidige onderwijsbeleid worden beschreven.

Abstract

Svenja Vergauwen. Parents's opinion about the necessity, the importance and the content of relational and sexual education. A study in the last three years in secondary schools.

Relational and sexual education is a hot topic in the media and an item of debate in school education. The organisation and interpretation of sexual education varies from school to school. Although sexual education in schools is an important topic, the parents's opinion about relational and sexual education in schools has never been studied before. This is striking because parents have an important role in the upbringing of their children and should be able to utter their opinion about such a sensitive topic. Therefore, this study was started to explore the parents's opinion about this school involvement in sexual education for their children.

The research consisted of a questionnaire, which was distributed in three secondary schools. The questions covered three domains, c.q. the necessity, importance and content of sexual education in schools. In total, 983 questionnaires were distributed in the fourth, fifth, sixth and seventh year of 3 secondary schools. Analysis could be based on 451 returned questionnaires, which means a response rate of 45.9%.

This study showed that parents are convinced that sexual education is a necessity in secondary schools. Schools must set up at least a part of the sexual education but parents would love to have a bit more communication about the contents covered in school sexual education. Half of the parents agree that the school is the most suitable environment for sexual education of children. Fathers and mothers share the same opinion concerning the contents of relational and sexual education. Almost half of the parents concurred with the proposition that sexual education is best given by trained people, such as sexologists.

This study further revealed that the parents of girls do not attach more importance to sex education than the parents of boys. Parents with a high level of education do not attach more importance to sex education than parents with a lower level of education. The latter also doesn't give more responsibility to the school if it concerns sexual education. Another conclusion is that parents believe that relational aspects and skills should get the highest priority.

In conclusion, parents underscore the importance of sex education but have a slightly different idea and vision about it compared to the current educational practice. Educational policy must be reconsidered and suggestions for improvement are described.

Dankwoord

Deze eindverhandeling had niet tot stand kunnen komen zonder de hulp van enkele personen.

Vooreerst een speciaal woord van dank aan mijn promotor Prof. Dr. Paul Enzlin. Zonder hem was er van deze eindverhandeling geen sprake geweest. Dank je wel voor de verduidelijkingen, de verbeteringen, de hulp bij het opstellen van de vragenlijst die essentieel was voor dit onderzoek, de formele en de informele gesprekjes.

De directie van de drie scholen en de ouders, zonder hun toestemming was dit onderzoek er niet geweest.

Vervolgens zou ik de ‘harde kern’ van onze klas even in de schijnwerpers willen zetten. De lessen die we samen gevolgd hebben, de terrasjes, de feestjes, de filmavonden, de msn-gesprekjes, de moed die we elkaar inspraken als we het even niet meer zagen zitten, de goede raad die ze me gaven... Zonder jullie hadden deze twee jaar in Leuven niet half zo fantastisch geweest als wat ze nu waren.

Ik wil Marieke bedanken voor de toffe avonden die we samen doorbrachten in Leuven. Ook Saskia wil ik bedanken voor de vele gesprekken die we voerden tijdens en na het werk over vanalles en nog wat en haar goede raad als ik weer met een of ander ‘probleem’ aan kwam zetten. De leidsters van chiro Intervoran en in het bijzonder mijn medeleidsters voor de wekelijkse ontspanning op vrijdagavond en zondagmiddag. Vooral voor het begrip dat ze voor mijn afwezigheid oprachten tijdens de bivakvoorbereidingen dit jaar wegens thesisdruk.

Mijn vriendinnen Stefanie, Nathalie en Babs voor alles wat we samen reeds meegemaakt en doorsparteld hebben, zowel heel fijne als zeer moeizame momenten. Eveneens voor de steun die ze mij alledrie gaven als het wat moeilijker ging tijdens de studie jaren, de examens en het maken van deze verhandeling.

Nonkel Willy voor het nalezen en verbeteren van deze verhandeling.

Mama en papa voor de kansen die ik gekregen heb in mijn vier jaar universitaire studies. Het was niet altijd evident om me te blijven oppeppen tijdens een zware examenreeks. Ik wil hen bedanken voor de morele steun, voor de verse fruitsapjes, de nodige knuffels, brandende kaarsjes, het uittellen, ophalen en sorteren van de vragenlijsten. De hulp bij deze verhandeling is maar een klein deel van alle steun die ik in de vier jaar universitaire studies gekregen heb.

Mijn broer Ortwin voor de babbeltjes in elkaars studiekamer tijdens de examens, het elkaar aanleren van allerlei vaak onnuttige begrippen en uiteraard de hulp bij de lay-out, de inhoudsopgave en het verbeteren van deze verhandeling.

Tot slot wil ik heel in het bijzonder Filip in de spotlight zetten.

Als studiegenoot, buspartner, lespartner, naar-huis-wandel-partner én mijn partner bij het maken van deze verhandeling is hij degene die dit jaar het dichtste bij me stond. De vriendschap die daaruit opgebouwd is, is er een uit de duizend. Dank je wel om het laatste jaar voor mij speciaal te maken en hopelijk komen er zo nog twee jaar bij...

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	p. 9
Hoofdstuk 1: Seksuele voorlichting in het secundair onderwijs	p. 12
1.1. Inleiding.....	p. 12
1.2. Waarom seksuele opvoeding geven?.....	p. 14
1.2.1. Het belang en noodzakelijkheid van seksuele en relationele opvoeding op school.....	p. 14
1.2.2. Een waardevolle seksuele en relationele opvoeding.....	p. 15
1.2.3. Relationele en seksuele opvoeding moet aansluiten bij de leefwereld van jongeren.....	p. 17
1.3. Geschiedenis van de seksuele en relationele opvoeding.....	p. 19
1.3.1. De seksuele opvoeding vóór 1965.....	p. 19
1.3.2. Seksuele en relationele opvoeding in de periode van 1965 tot omstreeks 1989.....	p. 22
1.4. Recente Ontwikkelingen.....	p. 26
1.4.1. Maatschappelijke ontwikkelingen als oorzaak van moeilijkheden in de relationele en seksuele opvoeding.....	p. 26
1.4.2. Doelstellingen van seksuele en relationele opvoeding in de jaren negentig.....	p. 26
1.4.3. De rol en de plaats van de school betreffende seksuele en relationele opvoeding.....	p. 27
1.4.4. Relevante onderzoeksbevindingen.....	p. 29
1.5. Eindtermen in verband met seksuele en relationele vorming in het vierde, vijfde en zesde jaar Secundair onderwijs.....	p. 31
1.5.1. Opdracht secundair onderwijs.....	p. 31
1.5.2. Wat zijn eindtermen?.....	p. 32
1.5.3. De invulling van de vakoverschrijdende eindtermen.....	p. 33
1.5.4. Competenties in verband met seksuele en relationele vorming....	p. 35
1.6. Aanknoping met het onderzoek.....	p. 36
1.6.1 Doel van het onderzoek.....	p. 27

Hoofdstuk 2: Een onderzoek naar de mening van ouders over de noodzakelijkheid, het belang en de inhoud van relationele en seksuele opvoeding in het secundair onderwijs.....	p. 38
2.1. De probleemstelling.....	p. 38
2.1.1. De centrale onderzoeksvraag.....	p. 38
2.1.2. Deelvragen.....	p. 38
2.2. Onderzoeksgroep	
2.3. Opstellen van de vragenlijst.....	p. 40
2.3.1. De noodzakelijkheid van seksuele opvoeding op school.....	p. 40
2.3.2. Het belang van seksuele opvoeding op school.....	p. 41
2.3.3. De inhoud van seksuele opvoeding op school.....	p. 42
2.4. Hypothesen.....	p. 43
2.5. Resultaten.....	p. 44
2.5.1. Aantal vragenlijsten.....	p. 44
2.5.2. Gegevens respondenten.....	p. 46
2.5.3. Statistische verwerking.....	p. 47
2.5.3.1. Frequentietabellen voor alle items.....	p. 48
2.5.3.2. Vergelijking van gemiddelde score voor specifieke groepen, vragen (t-toetsen)	p. 55
2.5.3.3. Bonferonni-test.....	p. 58
2.5.3.4. Vergelijking mening vader en moeders	p. 59
2.6. Discussie.....	p. 60
2.6.1. Bespreking onderzoeksvragen.....	p. 60
2.6.1.1. Ouders van meisjes hechten meer belang aan de seksuele opvoeding dan ouders van jongens	p. 61
2.6.1.2. Ouders met een hoog opleidingsniveau hechten meer belang aan seksuele opvoeding dan laaggeschoolden.....	p. 65
2.6.1.3. Ouders met een laag opleidingsniveau geven meer verantwoordelijkheid aan de school wat betreft seksuele opvoeding.....	p. 69
2.6.1.4. Ouders van jongeren uit het hoger middelbaar	

vinden relatievorming prioritair.....	p. 70
2.6.2. Bespreking verdere relevante statistische bevindingen.....	p. 71
2.6.3. Voorstellen en opmerkingen van de ouders over de wijze waarop ouders en de school (beter) kunnen samenwerken rond seksuele opvoeding	p. 75
2.7. Besluit.....	p. 78
Referentielijst	p. 82
Bijlagen.....	p. 84
Bijlage 1: Begeleidende brief.....	p. 84
Bijlage 2: Vragenlijst.....	p. 85

Hoofdstuk 1: Seksuele voorlichting in het secundair onderwijs

1.1. Inleiding

Deze verhandeling peilt naar de mening van de ouders over het belang, de noodzaak en de inhoud van seksuele opvoeding in het middelbaar onderwijs. De klemtoon ligt op de resultaten van het onderzoek dat gedaan werd bij de ouders van leerlingen van drie secundaire scholen en aanbevelingen voor de toekomstige seksuele en relationele vorming, maar er wordt ook gesproken over het waarom van seksuele opvoeding, de geschiedenis van seksuele opvoeding, de meer recente ontwikkelingen en de eindtermen.

Dit onderzoek is ontstaan vanuit de vaststelling dat er in de media geregeld aandacht is voor het seksuele gedrag van kinderen en jongeren. Bovendien horen we regelmatig een pleidooi voor seksuele opvoeding in school en is seksuele en relationele vorming ingeschreven in de eindtermen van het onderwijs. De mate waarin en de wijze waarop scholen hier aandacht aan besteden is verschillend van school tot school. Het valt op dat de mening van ouders over dit thema weinig aandacht krijgt en daarom werd dit onderzoek gestart. Uit literatuur blijkt ook dat het belangrijk is dat de sociale omgeving van jongeren bij de seksuele en relationele vorming betrokken wordt. Door met ouders en andere personen uit de sociale omgeving samen te werken, wordt een betere doorstroming mogelijk en is de kans groter dat schoolse verworvenheden daadwerkelijk uitgevoerd worden.

Toch kan de vraag gesteld worden of seksuele vorming nog wel nodig is en of jongeren niet alles al weten. Onze maatschappij seksualiseert zaken te pas en te onpas en ook de media schijnt geen censuur te kennen. Seksualiteit maakt deel uit van een expressieve, symbolische cultuur en heeft aan positieve waarde gewonnen (Plancke, 1998). Anderzijds is het zo dat de huidige samenleving zeer overladen is met erotische stimuli en dat lust overdadig als consumptiegoed wordt aangeboden (Nijs, in Plancke 1998).

Uit het feit dat in de huidige maatschappij seksualiteit vlot toonbaar is, mag echter niet worden geconcludeerd dat jongeren geen behoefte meer zouden hebben aan vorming hieromtrent.

Jongeren ondergaan verschillende invloeden, zowel goede als slechte, door de stroom van informatie betreffende seksualiteit (Nazer, 1976). Ook Piet Nijs (in Plancke, 1998) onderstreept dat jongeren nood hebben aan relationele en seksuele opvoeding, ze moeten opgevoed worden tot lust- en relatiebekwaamheid, wat in onze huidige maatschappij niet zo vanzelfsprekend is.

Op dit vlak is er een belangrijke taak weggelegd voor de relationele en seksuele opvoeding. Deze opvoeding moet zich zowel richten op de biologische aspecten van voortplanting (het lichamelijk functioneren), de technische aspecten van voortplanting (de handelingen van voortplanting), relatievorming (op een respectvolle manier leren omgaan met elkaar) en veilig vrijen (beschermen tegen ongewenste zwangerschappen en SOA).

Men kan besluiten dat relationele en seksuele opvoeding noodzakelijk is in de huidige maatschappij en dat de school hierin een belangrijke rol kan spelen. Toch wordt de mening van ouders hierover weinig gehoord.

In dit eerste hoofdstuk wordt een kader geschetst waarin het onderzoek zich situeert. Eerst wordt dieper ingegaan op het waarom van seksuele opvoeding, het belang ervan en hoe de seksuele en relationele vorming zou moeten opgevat worden. Daarna wordt er gekeken naar de geschiedenis van de seksuele en relationele opvoeding en de recente ontwikkelingen die een belangrijke rol hebben gespeeld in deze vorming. Er wordt ook stilgestaan bij de eindtermen vanuit de Vlaamse overheid in verband met seksuele en relationele opvoeding.

In het tweede hoofdstuk staan de resultaten van het onderzoek bij de ouders van de leerlingen van het vierde, vijfde en zesde jaar secundair onderwijs centraal. De probleemstelling, de onderzoeksgroep en het opstellen van de vragenlijst wordt verduidelijkt. Daarna wordt er ingegaan op de statistische verwerking van de resultaten van het onderzoek en volgt er een discussie.

Tot slot is er een besluit met een aantal aanbevelingen voor verder onderzoek.

1.2. Waarom seksuele opvoeding geven?

Als aanzet om een antwoord op deze vraag te kunnen bieden wordt vertrokken van een citaat van Warren McNab met betrekking tot de alomtegenwoordigheid van seksualiteit en de daaruit voortvloeiende noodzakelijkheid van seksuele opvoeding, welke absoluut nodig geacht wordt tegenover kinderen.

“The question is not whether children will get sexuality education, but how and what kind they will receive. It is impossible to hide children from sexual influences. Adult role models, television, advertisements and parents bombard young children with them... Silence and evasiveness are just as powerful teachers as a discussion of the facts” (McNab, 1981).

Zoals McNab het in 1981 reeds aanhaalde: seksualiteit is overal zichtbaar in onze maatschappij en daarom moet erover worden gepraat met kinderen. In onze huidige tijd groeit een generatie kinderen op die via allerlei media worden overstelpt met naaktheid, seksuele toespelingen en pikante boodschappen. Daarom is het nodig om hen een gepast waardekader aan te reiken waarbinnen ze hun eigen grenzen kunnen verkennen en zichzelf en hun seksualiteit op een gepaste manier kunnen ontplooien.

1.2.1. Het belang en noodzakelijkheid van seksuele en relationele opvoeding op school.

Veel jonge mensen vertonen een patroon van seriële monogamie en beschermen zich niet voldoende tegen het oplopen van een SOA of een besmetting met het AIDS-virus. Deze situatie maakt preventie tot een plicht (Plancke, 1998). Er dient dus zeker een kennis- en informatieoverdracht te gebeuren. Toch houdt seksuele en relationele opvoeding meer in dat het louter geven van biologisch-technische voorlichting betreffende seksualiteit en anticonceptie. Spreken over preventie, het vermijden van ongewenste zwangerschap, het besmetten met het AIDS-virus of een SOA, is nodig, maar houdt het gevaar in van eenzijdigheid en verlegt de aandacht naar technieken. Jongeren hebben evenzeer nood aan begeleiding en raad in verband met de sociale en emotionele aspecten van seksualiteit (Plancke, 1998).

Het geven van informatie over risicogedrag en preventieve maatregelen is noodzakelijk, maar niet voldoende. Jongeren kunnen er niet genoeg op gewezen worden dat zij risico's lopen en bijgevolg voorzorgen dienen te nemen wanneer zij betrekkingen hebben met meerdere partners. Preventieve maatregelen zijn een kwestie van rechtvaardigheid, een minimum-ethiek, want het gaat om eerbied voor het leven. Toch is preventie in de vorm van een zakelijk-technische benadering van de seksualiteit en de risico's daaromtrent onvoldoende wanneer men jongeren wil opvoeden en vormen. In de seksuele en relationele vorming is het belangrijk dat ook beleving- en gevoelsaspecten worden belicht.

Piet Nijs (in Plancke, 1998) wijst erop dat relationele vorming op school onontbeerlijk is. Elke mens moet relatievaardigheid en een lustvol genieten kunnen aanleren en ontplooiën. Relatiegroei en lustontwikkeling zijn twee kanten van een groeigebeuren die door en tijdens de opvoeding harmonisch tot ontplooiing dienen te komen. Wanneer dit niet gebeurt, kan dit zich uiten in lust- en relatieproblemen zoals verslavingen. Op het terrein van seksualiteit en relaties spelen opvoeding en pedagogische aspecten een wezenlijke rol. Veel moeilijkheden kunnen worden vermeden via een degelijke familiale, relationele en seksuele opvoeding (Nijs, 1998). Opdat kinderen en jongeren zich goed in hun vel zouden voelen, en zouden opgroeien tot lust- en relatiebekwame wezens, moet voldoende aandacht besteed worden aan het ontwikkelen van hun gevoelsleven.

Preventie en kennisoverdracht dienen dus zeker in de seksuele en relationele vorming te worden geïntegreerd, maar ook relationele en gevoelsmatige aspecten verdienen voldoende aandacht.

1.2.2. Een waardevolle seksuele en relationele opvoeding

Seksuele en relationele vorming dient idealiter verschillende waarden, normen en oriëntaties aan jongeren aan te bieden, zodat zij bewust en in alle vrijheid kunnen beslissen wat voor hen van belang is en waar zij zich naar kunnen richten. Dit staat allerminst gelijk met het moraliseren of het innemen of opdringen van één bepaald standpunt door opvoeders, leerkrachten en ouders. Er moet ook rekening worden gehouden met jongeren die nog geen coïtuservaring hebben. Tegenwoordig wordt het bijna overal voorgesteld alsof 'iedereen het nu eenmaal doet'. Het is belangrijk ook de optie van het niet hebben van geslachtsgemeenschap ter discussie te stellen. Op

die manier kunnen adolescenten zelf bepalen wat voor hen het belangrijkste is en zo vermijdt men dat de idee ‘wie geen seks heeft, is abnormaal’ wordt bevestigd en dat jongeren zonder ervaring zich zorgen gaan maken.

Jongeren hebben een set van communicatieve en sociale vaardigheden nodig die hen in staat stellen seksuele relaties op een (voor hen en anderen) gezonde manier vorm te geven. Er is een belangrijke taak weggelegd voor de relationele en seksuele vorming om voldoende aandacht te besteden aan het relationele en aan de gevoelsaspecten die bij jongeren leven. Sociale en communicatieve vaardigheden – o.a. kunnen opkomen voor zichzelf en rekening houden met de ander - zijn de belangrijkste vaardigheden die jongeren dienen te verwerven (Seymus, 1995, in Plancke, 1998). Ook bij gedwongen seks – een nog te groot aantal jongeren wordt slachtoffer van seksueel misbruik – kunnen vorming en voorlichting een belangrijke preventieve rol vervullen. Gebrek aan relatievaardigheden, maar ook verouderde opvattingen over de invulling van genderrollen spelen een rol bij grensoverschrijdend gedrag.

Men moet zich er ook van bewust zijn dat de normen betreffende seksueel verkeer sterk worden bepaald door wat via de media de huiskamer binnenkomt. In de media wordt te vaak een eenzijdig en vertekend beeld van de relationele en seksuele werkelijkheid gegeven. Jongeren die dit zien, kunnen deze beelden interpreteren als norm en dit gaan gebruiken als bewijsmateriaal voor hoe het hoort. Deze voorbeelden komen dan vaak verkeerdelijk over als norm van goed functioneren. Imitatie hiervan zal bij hen vaak tot verwarring, ontgoocheling en tegenstrijdige gevoelens leiden (Luyens & Smits, 1996). Deze onzekerheden kunnen door een degelijke preventie met aandacht voor het doorprikken van de mythes rond seksualiteit worden weggewerkt.

Als je jongeren serieus neemt en ze wilt stimuleren eigen keuzes te maken moeten ze ook iets hebben waar ze uit kunnen kiezen. Ouders zouden gestimuleerd moeten worden meer met hun kinderen over seksuele waarden en normen te praten. De voorlichting (zowel thuis als op school) zou inhoudelijk moeten kunnen worden opengetrokken. Men dient niet alleen over technische kanten te praten (SOA, AIDS, ...), maar ook over lusten, grenzen, waarden, respect en sekseverschillen (c.q. relatievorming). Er mag namelijk niet enkel sprake zijn van louter biologisch-technische kennisoverdracht; ook aan de relationele en gevoelsmatige (de niet-

rationele) aspecten van de zich ontplooiende seksualiteit dient voldoende aandacht te worden besteed.

1.2.3. Relationale en seksuele opvoeding moet aansluiten bij de leefwereld van jongeren

Seksualiteit is mooi, kan heel mooi zijn, toch voegen veel opvoeders, leerkrachten en ouders hier een ‘maar’ aan toe. Jongeren zelf wijzen er op dat wanneer het seksualiteit betreft, volwassenen hen weinig verantwoordelijkheid gunnen. Op basis van verontrustende cijfers betreffende het gebruik van voorbehoedsmiddelen (gezondheidsenquête WIV, 2004) hebben opvoeders en leerkrachten nogal eens de neiging enkel de negatieve en gevaarlijke kanten van seksualiteit te belichten. Nochtans blijft het aangaan van relaties, verliefd zijn en vrijen voor jongeren een aantrekkelijk ontdekkingsterrein. Daarom is het van belang om seksuele en relationele vorming ook op het domein van het emotionele te situeren, zo krijgt men de beste aansluiting met de leefwereld van jongeren.

Een al te eenzijdige nadruk op de negatieve en gevaarlijke kant van seks draagt echter niet bij aan een evenwichtig leerproces. Het gaat er met andere woorden niet alleen om dat kinderen ‘neen’ kunnen zeggen tegen de dingen die ze niet willen, maar vooral ook dat ze ‘ja’ mogen zeggen tegen de dingen die ze zelf leuk en spannend vinden, dat ze hun eigen verlangens en gedrag op seksueel gebied als normaal en vanzelfsprekend leren accepteren. Pas wanneer men het gevoel heeft het eigen lichaam en de seksuele genoegens die eraan verbonden zijn goed te kennen, kan men op latere termijn de partner erbij betrekken. “Pas wanneer men inzake seks *neen* kan zeggen, kan men ook *ja* zeggen” (Vansteenwegen, 1983).

Het is van groot belang aansluiting te vinden bij de belevingswereld, twijfels en overwegingen van de jongeren zelf, indien men wil dat seksuele en relationele vorming enig effect heeft.

Plancke (1998) stelt dat als men wil bereiken dat jongeren aan ‘safe sex’ doen, men vooral aandacht dient te besteden aan de gevoelsmatige gedragscomponenten en moet men meer de niet-rationele aspecten hieromtrent benaderen. Op deze manier wordt een betere aansluiting bereikt met de leefwereld en de beleving van jongeren, dan wanneer seksualiteit, en de mogelijke gevolgen ervan, op een eenzijdige, zakelijk-technische manier benaderd worden. Het is immers

voldoende gebleken dat het verlenen van informatie van jongeren betreffende veilig vrijen, niet automatisch resulteert in het aanpassen van hun risicovol seksueel gedrag.

Hiermee is niet gezegd dat preventie niet moet, toch kunnen we er niet onderuit dat veel jonge mensen risico's nemen en onveilig vrijen. Hoe komt het dat preventie en kennis- en informatieoverdracht niet het gewenste effect teweeg brengen? Volgens Dehaene (1997 in Plancke, 1998) hebben veel jongeren de indruk dat de informatie hen niet echt aangaat. Door de zakelijk-technische benadering van de preventie wordt een negatief risicobeeld van seksualiteit gecreëerd, waardoor de beleving ervan geassocieerd wordt met ziekte en dood. Dit gaat in tegen de ontluikende gevoelens van jongeren en strookt allerminst met hun dromen, aarzelingen en vragen. Jonge mensen herkennen zich niet in een dergelijke negatieve benadering van seksualiteit, er is geen sprake van aansluiting met hun leefwereld en belevingen.

Het is van groot belang dat men aansluiting probeert te vinden bij de leefwereld van jongeren betreffende seksuele en relationele vorming, maar dit wil niet zeggen dat er niet op eventuele risico's mag gewezen worden. Jongeren moeten volledige en juiste informatie ontvangen, doch hierbij probeert men het best in te gaan op de emotionele en gevoelsmatige gedragscomponenten die bij jongeren leven. Naargelang deze gedragscomponenten negatief worden beleefd, moeten ze worden aangepakt. Op deze manier is het mogelijk aandacht te besteden aan de beleving van jongeren en aansluiting te vinden met hun leefwereld, waardoor er enige verbetering kan optreden wat het gebruik van voorbehoedsmiddelen betreft en waardoor jongen mensen zich beter gaan beschermen (gezondheidsenquête WIV, 2004).

1.3. Geschiedenis van de seksuele en relationele opvoeding

Met betrekking tot seksuele en relationele opvoeding is er een hele weg afgelegd. Lange tijd werd het verstrekken van informatie betreffende het seksueel functioneren van de mens niet als vanzelfsprekend beschouwd en ook nu loopt dit niet altijd van een leien dakje. Deze historiek van seksuele en relationele opvoeding dient als achtergrond om het huidige beleid en gang van zaken beter te kunnen kaderen. Er wordt vertrokken van de situatie zoals die in de middeleeuwen wordt beschreven. Hierna wordt nagegaan hoe die evolueerde door de zeventiende, achttiende en negentiende eeuw. Daarna gaat de paragraaf dieper in op de twintigste eeuw, die speciale aandacht verdient wegens de wijzigingen in de maatschappelijke opvattingen betreffende seksualiteit, huwelijk, procreatie en relatieopbouw.

1.3.1. De seksuele opvoeding vóór 1965

In de middeleeuwen was er geen sprake van seksuele opvoeding. Eigenlijk was deze overbodig onder andere omdat ouders en kinderen in éénzelfde kamer sliepen, zodat de kinderen al van jongsaf volledig op de hoogte waren van het seksuele reilen en zeilen. Bijgevolg hadden de kinderen geen nood aan seksuele voorlichting. Alles wat met seksualiteit te maken had, gebeurde in het openbaar, werd als iets vanzelfsprekend beschouwd en bijgevolg volledig getolereerd. Volwassenen namen geen moraliserend standpunt in (Plancke, 1998).

In de loop van de zeventiende eeuw kwam hier echter verandering in (Plancke, 1998). De oorzaak van deze verandering was het ontstaan van een nieuwe maatschappelijke klasse, de burgerij, die aan alle bevolkingslagen een specifiek en exclusief waardepatroon met bijhorende gedragsvoorschriften ging opleggen.

Tijdens de zeventiende en achttiende eeuw werd de traditionele samenleving vervangen door een maatschappij waarin het privéleven meer centraal kwam te staan, ten koste van het groepsleven. Het leven in groeps- en familieverband boette aan belangrijkheid in en het nieuwe gezinstype van de burgerij won veld. Seksualiteit werd, als gevolg van dit verburgelijgingsproces, veel strenger gereguleerd, kwam meer in de taboesfeer en ook bij kinderen en adolescenten werd seksualiteit als ontoelaatbaar beschouwd. Bovendien werd seksualiteit tijdens deze periode

verbonden met de voortplanting, geslachtsgemeenschap mocht enkel nog plaatsvinden ter wille van procreatie.

Volgens Plancke (1998) kenden deze opvattingen een hoogtepunt in de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. De waarden van de burgerij werden in de negentiende eeuw de algemeen geldende, waardoor alles wat met seksualiteit te maken had, onderworpen werd aan een taboe. Tegen het einde van de achttiende eeuw maakte de preutsheid het geven van seksuele opvoeding volledig onmogelijk, bovendien werden alle woorden in verband met seksualiteit uit de woordenschat verbannen.

Omstreeks de achttiende en negentiende eeuw is er dus sprake van een antiseksueel syndroom en een repressieve voortplantingsmoraal, dat wil zeggen dat de menselijke seksualiteit slechts als zinvol wordt gezien als ze in het teken van voortplanting staat en binnen het huwelijk plaatsvindt. Het genotsaspect was in negentiende eeuw geen doel van seksualiteit en het opvoedings- en onderwijssysteem waren dan ook gericht op het ontwikkelen van zelfbeheersing en discipline, waarbij men gebruik maakte van bedreiging, straf en het induceren van angst (Plancke, 1998).

Depaep (2003) sluit zich hier ook bij aan. Zelfbeheersing en zelfbeperking op seksueel gebied werd als onontbeerlijk beschouwd voor een rustig gemoedsleven. Lichaamsvochten mochten niet uit evenwicht worden gebracht en (excessieve) masturbatie was dan ook uit den boze. Er was een ombuiging van de bestaande seksuele gedragscodes in een veel restrictievere houding tegenover alles wat met het lichamelijke en het seksuele te maken had. De tolerantiedrempel ten aanzien van de beleving van de seksualiteit werd sterk verhoogd. Met haar gedisciplineerder gedragsrepertorium trachtte de 'verlichte' burgerij zich van de andere sociale groepen te distantiëren. In verband met het seksuele 'probleem' werd er voor een zuivere omgeving gepleit, wat eigenlijk neerkwam op een verdere verwijdering van het kind uit de wereld der volwassenen: er ontstonden afzonderlijke bedden en slaapvertrekken voor de kinderen en specifieke nachtkledij.

Geeraert (1994) stelt dat voor de jaren vijftig een maatschappijbeeld heerste dat werd gekenmerkt door een gezinsstructuur gericht op overleven. Seksualiteit als overlevingsstrategie betekent seksualiteit gericht op procreatie en het in stand houden van familie(bezit). Enkel via een seksuele beheersingsmoraal kon die doelstelling gerealiseerd worden.

Ook katholieke geestelijken waren bekommerd om huwelijk en gezin. Onder hun impuls nam de belangstelling voor seksuele voorlichting vanaf 1900 enigszins toe. In hun visie, die aansloot bij het toen heersende maatschappijbeeld, stond het verstrekken van seksuele vorming dan ook gelijk aan het opvoeden tot kuisheid. Voorlichting werd beperkt tot het toelichten van het procreatieproces bij dieren. Deze mocht niet te uitgebreid zijn en had een behoedende en beschermde rol, want men meende dat te veel informatie de seksuele instincten van jongeren zou doen ontwaken of aanwakkeren. Hoe deze voorlichting concreet diende aangepakt te worden was onduidelijk. Er werd vaak vertrokken van de voortplanting bij planten en lagere diersoorten om uiteindelijk ditzelfde proces bij zoogdieren te beschrijven. Van kinderen werd verwacht dat zij op basis van analogie hun conclusies zouden trekken betreffende de menselijke voortplanting. Deze tendens werd verder gezet na de Eerste Wereldoorlog.

Er is sprake van een eeuwenoude erfenis betreffende de visie rond seksualiteit, waarin seksueel gedrag enkel gerechtvaardigd wordt door de procreatie. Maar ook al was er van een echte seksuele en relationele opvoeding nog helemaal geen sprake, toch worden in de periode van 1900 tot 1945 de eerste, schuchtere stappen gezet in die richting.

Depaepe (2003) zegt dat tijdens het interbellum, seksuele opvoeding niet werd aangewend om het seksuele leven van jongeren te verrijken, maar wel om ‘onkuis’ gedrag te voorkomen. Het was belangrijk dat jongeren een zodanig karakter en zelfbeheersing ontwikkelden zodat ze erin slaagden hun seksuele driften te bedwingen. Toch verscheen er betreffende seksuele opvoeding, seksualiteit of lichamelijke meer en meer literatuur, werd er meer voorgelicht en nam de kennis ook toe. Nochtans hing er in het dagelijkse gezinsleven een taboesfeer rond seksualiteit en werden de jongeren ‘als dwaas opgekweekt’.

Na de Tweede Wereldoorlog komt er geleidelijk verandering betreffende de repressieve voortplantingmoraal (Plancke, 1998).

De soldaten met andere opvattingen over seksueel gedrag en oorlogszwangere vrouwen vormden een aanzet tot mentaliteitswijziging. De seksuele moraal werd tijdens de oorlogsjaren immers duchtig aangepast, waardoor seksualiteit een meer belangrijke plaats kreeg in het leven van de mens. Dit moet wel wat genuanceerd worden, deze periode werd namelijk gekenmerkt door een

dubbele moraal. Vrouwen die zich aan voorhuwelijks seksueel gedrag bezondigden, werden beschouwd als slechte vrouwen terwijl dit van mannen daarentegen wel werd getolereerd.

Algemeen genomen is het wel zo dat in deze periode het opheffen van taboes betreffende seksueel gedrag een aanvang neemt en de geheimzinnigheid rond dit onderwerp lichtjes afneemt. De noodzaak van seksuele voorlichting werd gekoppeld aan de sterk veranderende tijdsgeest na 1945. Omwille van de ‘zederverwildering’, die werd toegeschreven aan de tweede wereldoorlog, werd door de katholieke beweging opgeroepen tot een grondige seksuele educatie. Men wilde met seksuele vorming het volgende bereiken: wilsopvoeding en zelfbeheersing, ten dienste van het monogame huwelijk, evenals het aanleren van een schaamtegevoel zodat het geheim der geslachten behoed werd voor ontwijding en een te vroeg seksueel loskomen van jongeren (Plancke, 1998). De seksuele voorlichting bestond dus uit het verstrekken van feitenkennis in verband met het seksuele functioneren en werd vooral noodzakelijk geacht om de jongeren kuis te houden. Over lust- en genotsaspecten werd niet gesproken.

1.3.2. Seksuele en relationele opvoeding in de periode van 1965 tot omstreeks 1989

Wijzigingen in de maatschappelijke opvattingen betreffende seksualiteit, huwelijk, procreatie en relatie-opbouw komen in deze periode tot stand. Dit onder invloed van de studentenrevoltes anno 1968 en door enkele medische ontdekkingen zoals orale contraceptie, sterilisatie en abortus. Hierdoor krijgt de seksuele opvoeding op school een nieuwe dimensie, vanuit pedagogische hoek is er aandacht voor het seksuele fenomeen en de opvoeding hieromtrent.

Plancke (1998) wijst er op dat in mei 1968 een aantal jongeren en studenten een seksuele revolutie ontketenden als reactie tegen de repressieve en autoritaire sfeer die er heerste met betrekking tot seksualiteit. De vastgeroeste morele opvattingen en het puriteinse gedachtengoed werden verlaten en vrije seks werd verkondigd. Het positieve gevolg van deze seksuele revolutie was dat het lust- en het genotsaspect van de seksualiteit op de voorgrond konden treden. Toch kon deze beweging eenzijdig genoemd worden. Men wou immers dat individuen niet werden belemmerd in hun ontplooiing en daardoor gaf men gehoor aan alle seksuele wensen. Er werd geen enkel bezwaar geuit tegen welke vorm van seksuele bevrediging dan ook. Er kan dus sprake

zijn van een zekere negatieve bijklank betreffende deze revolutie omwille van de extreemheid van de door de studenten verkondigde opvattingen.

Deze golf van permissiviteit had ook enige invloed op de bredere populatie. Niet enkel studenten, ook burgers ontwikkelden na mei 1968 een tolerantere en meer open houding ten aanzien van seksualiteit. In het begin van de jaren zeventig nam de seksuele beheersingmoraal stilaan af, ten voordele van een meer persoonsgerichte moraal.

Na de gebeurtenissen van mei 1968 trad er een maatschappelijke verandering op in de opvattingen betreffende seksueel gedrag. In plaats van de vroegere, burgerlijke moraal die seksualiteit enkel tolereerde in het kader van de procreatie, en dan nog wel binnen het huwelijk, heerst vanaf nu de opvatting dat seks kan en mag wanneer er van liefde sprake is. Seksueel gedrag wordt dus aanvaard, maar dient wel in het teken te staan van een toekomstig huwelijk. Bij meisjes was er, wat betreft de normering van voorhuwelijkse betrekkingen, een ontwikkeling van restrictiviteit naar permissiviteit indien er een perspectief was van een huwelijk. Bij jongens was er een evolutie van promiscue gedrag naar een normering in de zin van persoons- en relatiegebonden gedrag. De dubbele moraal begon dus geleidelijk af te nemen.

Rond 1970, aldus Plancke (1998), krijgt een dynamischere visie op seksualiteit bij een breed publiek ingang. De betekenisgeving van intiem seksueel gedrag, vroeger gericht op procreatie en gezinsvorming, werd vervangen door het streven naar een meer persoonsgerichte seksualiteit. Tegen de jaren tachtig was het zelfs zo dat onmiddellijk zintuiglijk genot de bovenhand begon te halen ten opzichte van het hebben van betrekkingen in het perspectief van een toekomstig huwelijk en gezin. Daardoor was de persoonsgebonden moraal betreffende seksualiteit een feit.

Vooraf ook door een aantal medische ontwikkelingen, zoals orale contraceptie en de mogelijkheid tot sterilisatie en abortus, werd een meer open houding met betrekking tot seksualiteit gestimuleerd. Hierdoor ontstond een scheiding tussen procreatie en seksuele omgang, de twee waren niet meer onlosmakelijk met elkaar verbonden, waardoor de lustbeleving nieuwe kansen kreeg.

Publicaties zoals die van Masters en Johnson (1966) zorgden ervoor dat de maatschappij gemakkelijker over seksuele zaken leerde praten en er toleranter tegenover werd.

In de westerse beschaving is het cultiveren van lustgevoelens en lustvolle opwinding eeuwen niet aan de orde geweest, met als gevolg dat in de pedagogie de opvoeding van lust moeilijk blijft.

De liberaliserende opvattingen van de jaren zestig en het begin van de jaren zeventig hebben uiteraard ook hun stempel gedrukt op de manier waarop seksuele opvoeding op school werd opgevat.

Plancke (1998) wijst erop dat in deze periode in bijna alle scholen één of andere vorm van seksuele voorlichting werd gegeven, hetzij binnen het urenpakket, hetzij erbuiten door een arts of priester. Er kon wel niet gesproken worden van een duidelijke lijn betreffende de seksuele opvoeding, noch in het basisonderwijs, noch in het secundair onderwijs. Veel was afhankelijk van plaatselijke initiatieven, persoonlijke interesse van de leerkracht en medewerking van directie en ouders. Er bestonden grote verschillen tussen de scholen onderling.

In de jaren zeventig was er geen sprake van een integratie van de seksuele opvoeding in het globale opvoedingspakket. Het waren vooral de leerkrachten biologie en godsdienst die deze seksuele vorming voor hun rekening namen. De leerkrachten biologie beklemtoonden vooral de anatomische en fysiologische aspecten, terwijl de leerkrachten godsdienst en moraal meer de ethische en religieuze kanten uitdiepten. Bovendien was het sterk afhankelijk van de individuele leerkracht of en in hoeverre op de materie werd ingegaan, want van hogerhand kwamen er geen duidelijke richtlijnen.

Deven (1986, in Plancke, 1998) stelt dat op tien december 1973 minister Calewaert hier echter wel een aanzet toe gaf. Er werd een gespreksdag georganiseerd over seksuele opvoeding op school, met de bedoeling dat andere gespreksdagen zouden volgen. De val van de regering Leburton beëindigde dit initiatief echter vroegtijdig. Tijdens de gespreksdag werd geopperd dat kinderen enkel tot verantwoordelijke relationele en seksuele personen kunnen uitgroeien wanneer zij tijdens hun groeiproces merken dat er sprake is van een positieve benadering van de seksualiteit, los van alle schuldgevoel. De hele opvoeding dient gericht te zijn op openheid, respect en dialoog. De begeleiding van het seksuele leven van kinderen en jongeren dient op een zodanige manier te gebeuren dat deze niet losstaat van de hele persoon. Er moet zowel aandacht zijn voor de technische, fysische en affectieve benadering van de seksualiteit.

Op tien december 1973 werden deze opvattingen tot doel van de relationele en seksuele opvoeding, en voor het eerst werd ook het relationele aspect beklemtoond door mensen verantwoordelijk voor het onderwijs.

Op dertig april 1976 verkondigde ook de Hoge Raad voor het Gezin dat de school een onontbeerlijke en vormende informatietaak heeft te volbrengen wat de seksuele en relationele vorming van het kind betreft.

In het Katholiek onderwijs en ook in het Rijksonderwijs wordt er van uit gegaan dat relationele en seksuele vorming een deelaspect uitmaakt van de totale opvoeding en dus in het totale pakket moet worden geïntegreerd. In seksuele en relationele opvoeding moeten zowel lichamelijke, emotionele en sociale aspecten op elkaar afgestemd zijn. Er dient sprake te zijn van een volledige integratie in het totale onderwijsprogramma, dat er op gericht is om jongeren op te voeden tot zelfstandige personen, die eigen keuzes en beslissingen kunnen maken in relatie tot zichzelf en anderen.

Vanaf halverwege de jaren zeventig is het dus de bedoeling dat er op school daadwerkelijk aan relationele en seksuele opvoeding gedaan wordt. Toch blijft het in de praktijk vaak afhangen van de bereidheid van de individuele leerkracht in hoeverre dit gebeurt, zeker met betrekking tot het relationele aspect van de seksualiteit laat men het in de praktijk nogal eens afweten.

Volgens Plancke (1998) worden tegen het eind van de jaren tachtig een tweetal doelstellingen als heel belangrijk erkend voor wat betreft de seksuele en relationele vorming van jongeren op school. Ten eerste wil men kennis en inzicht bijbrengen en ten tweede wil men gedragsveranderingen bereiken, zoals beter condoomgebruik. In de praktijk komt het er dus op neer dat in de vorming vooral aandacht wordt besteed aan de technische kant van de zaak, waardoor het relationele aspect zelden aan bod komt. De dreiging van de AIDS-epidemie is verantwoordelijk voor het verschaffen van informatie betreffende de ziekte, condoomgebruik en dergelijke. De bezorgdheid om zwangere tienermeisjes maakt eveneens dat technische en praktische zaken in verband met anticonceptie aan de orde komen. Dit alles brengt met zich mee dat de lust- en belevingsaspecten betreffende seksualiteit in de vorming niet aan bod komen. Het is nochtans belangrijk dat jonge mensen hieromtrent begeleiding krijgen.

Tegen het eind van de jaren tachtig is het dus nog steeds zo dat er in theorie aan seksuele én relationele opvoeding wordt gedaan op school, terwijl in de praktijk eenzijdig informatie wordt verschaft aan jongeren zonder op het relationele aspect in te gaan. Bovendien wordt er in deze periode nog al te vaak van uitgegaan dat jongeren hun gedrag zullen veranderen wanneer ze voldoende en juiste informatie hebben ontvangen.

Vooraf leerkrachten biologie, psychologie, godsdienst en moraal nemen deze seksuele (en relationele) voorlichting voor hun rekening, hoewel ook wel eens professionele instructoren van buiten de school, bijvoorbeeld artsen, worden aangetrokken.

Eind jaren tachtig formuleerde De Wulf (1986, in Plancke, 1998) een aantal richtlijnen die weergeven hoe relationele en seksuele opvoeding idealiter moet worden opgevat. Volgens hem dient het programma allereerst zo dicht mogelijk aan te sluiten bij de ervaringen en ideeën van jongeren, men moet dus trachten aansluiting te krijgen met hun leefwereld. Vervolgens gebeurt relationele en seksuele opvoeding niet vanuit een vooropgezette moraal. Leerkrachten dienen zo gevormd te worden dat ze over de nodige kennis beschikken en tenslotte moeten zij hun leerlingen de nodige ruimte geven.

1.4. Recente Ontwikkelingen

De vorige paragraaf bevat de geschiedenis in verband met de seksuele en relationele vorming. Dit onderdeel gaat dieper in op de recentere ontwikkelingen die zeker een rol hebben gespeeld bij het uitbouwen van een seksuele en relationele opvoeding.

1.4.1. Maatschappelijke ontwikkelingen als oorzaak van moeilijkheden in de relationele en seksuele opvoeding

In een onderzoek van Geeraert (1994) kwamen volgende belangrijke punten naar voren. Er zijn belangrijke verschuivingen in de machtsposities van de vrouw gebeurd, er is veilige en efficiënte anticonceptie en hiermee veranderde ook het normen- en waardepatroon dat ermee samenhangt en jongeren kennen een vervroegde en toenemende zelfstandigheid op het gebied van relatievorming en seksualiteitsbeleving. Waarden en normen betreffende relatievorming en seksualiteit waren vroeger geënt op een ‘bindende interpretatie steunend op een objectieve ethiek’. Daartegenover steunt de huidige waardenoriëntering bij de jongeren op een ‘communicatieve individualisering en opbouw via een persoonlijke ethiek’. Het beslissingsknooppunt is verplaatst van ‘een hiërarchisch geordend geheel steunend op één levensbeschouwing’ naar een ‘veelheid van modellen’ waaruit het individu reeds op jonge

leeftijd zijn keuze moet maken. Dit zijn stuk voor stuk maatschappelijke ontwikkelingen die onzekerheid scheppen bij ouders en leerkrachten.

1.4.2. Doelstellingen van seksuele en relationele opvoeding in de jaren negentig

Seksuele en relationele opvoeding dient allereerst kennis over te dragen (Plancke, 1998). Er mag niet enkel sprake zijn van louter biologisch-technische informatieoverdracht. Ook aan de relationele en gevoelsmatige aspecten van de seksualiteit dient voldoende aandacht te worden besteed.

Vervolgens wordt het verwerven van waarden en normen beoogd (Plancke, 1998). Seksuele en relationele vorming mag niet waarde vrij gebeuren, zodat leerlingen een eigen waardeschaal kunnen opbouwen. Uiteindelijk staat de persoonlijke meningsvorming van de leerling centraal.

Ten derde verwacht men dat leerlingen, mede dankzij de seksuele en relationele vorming, vaardigheden zullen ontwikkelen. Het leggen en onderhouden van relaties vereist immers een aantal specifieke vaardigheden die leerlingen moeten kunnen oefenen. Deze vaardigheden staan uitdrukkelijk vermeld in de vakoverschrijdende eindterm 'Sociale vaardigheden', zowel voor de tweede als de derde graad.

Seksuele en relationele opvoeding is een vakoverschrijdend thema en wordt dus geïntegreerd in het totale pakket secundair onderwijs. Dit wil zeggen dat seksuele en relationele vorming het totale opvoedingspakket doordringt, zowel horizontaal (vakoverschrijdend) als vertikaal (graadoverschrijdend).

1.4.3. De rol en de plaats van de school betreffende seksuele en relationele opvoeding

Eind jaren tachtig stelt men vast dat de meeste jongeren de ouders en/of school niet als een belangrijke informatiebron inzake relatievorming en seksualiteit ervoeren (Geeraert, 1994). Ook nadien wordt de leerkracht niet aanzien als een belangrijke informatiebron.

Onderzoek van Van Hove (1995) in een artikel van Sensoa stelt dat onpersoonlijke kanalen, zoals radio, TV, magazines en voorlichtingsboeken, globaal gezien het vaakst worden geraadpleegd door jongeren. Deze bronnen scoren het hoogst als jongeren vragen hebben over seksualiteitsbeleving en algemene informatie rond voorbehoedsmiddelen, SOA en AIDS.

De leeftijdsgenoten (peers) worden vooral aangeduid als informanten rond seksualiteitsbeleving, maar jongeren zien hen niet als experts t.a.v. traditionele voorlichting en aids/SOA. De school komt sterk naar voor bij vragen rond de traditionele items zoals hygiëne, voortplanting en theoretische kennis rond voorbehoedsmiddelen. De ouders komen op vrijwel alle terreinen het minst aan bod. Ze nemen een plaats in binnen de traditionele voorlichtingstaken en waar het morele overwegingen rond relatievorming en seksualiteit betreft.

Op de school zetten vele leerkrachten zich in om aan de informatiebehoeften van de jongeren tegemoet te komen (Geeraert, 1994). De redenen hiervoor zijn divers. Eén van de problemen dat de leerlingen aanhalen is dat leerkrachten ook in een evaluerende rol zitten en dat het soms bedreigend is om over emoties open te zijn. Veel onderwerpen worden weinig of niet met de jongeren besproken, het curriculum voorziet maar met mondjesmaat in informatie in verband met relatievorming en seksualiteit. Bovendien is deze informatie onvoldoende aangepast aan het ontwikkelingsniveau van jongeren. Omwille van het taboe ten aanzien van een aantal onderwerpen inzake seksuele gevoelens en gedragingen, geven vele jongeren de voorkeur aan anonieme informatiebronnen zoals lectuur en televisie. Leerkrachten hebben vaak ook te weinig kennis over contraceptiva en seksueel overdraagbare aandoeningen. Leerkrachten kunnen echter via een vernieuwde didactische aanpak het verloren vertrouwen herstellen. Indien leerlingen au sérieux worden genomen, indien naar hun vragen en problemen wordt geluisterd, zijn ze bereid om met leerkrachten als moderator, hun opvattingen, houdingen en gedragingen onder leeftijdsgenoten ter discussie te stellen, informatie te winnen en er te zoeken naar verantwoord seksueel gedrag (Geeraert, 1994).

Het Departement van Onderwijs startte in september 1990 met een multimediaal sensibiliserings- en onderzoeksprogramma over de relationele en seksuele opvoeding. Hieruit namen ze het initiatief tot het ontwikkelen van een sensibiliseringsprogramma in verband met het opvoeden tot relatiebekwaamheid. Het videoprogramma 'Later begint nu' kwam in dit kader tot stand. Het heeft als doel om via klasgesprekken rond een aantal belangrijke thema's de aanzet te vormen tot bewust en verantwoord relationeel en seksueel gedrag. Het confronteert de leerlingen met gevoelens, waarden, normen en persoonlijke weerbaarheid. De leef- en ervaringswereld van de leerling zelf vormt het uitgangspunt voor verdere planning van het leerproces. De didactische aanpak streeft naar vorming tot keuzebekwaamheid en zelfbeschikking van de jongeren.

Hoewel jongeren de ouders ook niet als een voornamelijk informatiebron wat betreft relatievorming en seksualiteit zien, speelt het gezin een uiterst belangrijke rol.

Schotsmans (1992, in Plancke, 1998) beweert dat seksuele en relationele opvoeding bij uitstek een taak is van het gezin, de school heeft een aanvullende functie. Ouders kunnen zich in hun opvoedende taak wel gesteund weten door de school want de inbreng van die school is niet gering, maar mag ook niet overroepen worden. De school is slechts één milieu van relationele en seksuele opvoeding, niettemin blijft zij een cruciale leer-, leef- en ontmoetingsplaats van en voor jonge mensen.

Het vervullen van seksuele en relationele opvoeding blijft voor veel ouders een moeilijke taak, dus is aanvulling vanuit de school in vele gevallen zeer welkom. In een aantal gezinnen wordt immers nogal onwennig of helemaal niet gesproken over onderwerpen in verband met seksualiteit, relaties en liefde. Ouders rekenen er vaak op dat hun kinderen al de informatie op school of via andere kanalen zullen krijgen.

Er dient mee rekening te worden gehouden dat veel ouders zijn opgegroeid in een maatschappij die veel restrictiever was ten aanzien van seksualiteit. Deze mensen hebben zelf nooit enige vorm van seksuele en relationele opvoeding gekregen en hebben er ook niet over leren communiceren. Het is dus niet verwonderlijk dat sommige ouders zich nogal onwennig voelen wat deze materie betreft. In dergelijke gevallen is de aanvullende rol van de school belangrijker. Scholen dienen jongeren te helpen uitgroeien tot rijpe mensen die ook op het vlak van seksualiteit en relaties hun verantwoordelijkheid kunnen nemen.

1.4.4. Relevante onderzoeksbevindingen

Dat op vlak van seksuele en relationele vorming nog niet alles op punt staat werd door voorgaande uiteenzetting wel duidelijk. Verschillende verwachtingen zorgen ervoor dat men niet alle partijen tevreden kan stellen, hoewel dit wel een nastrevenswaardig doel zou moeten zijn. Het onderzoek naar het hoe en waarom van deze streefwisselwerking door Van Oost (1994) leert ons dat een betere afstemming van de betrokkenen op elkaar een noodzakelijke voorwaarde is voor de relationele en seksuele ontwikkeling van jongeren.

Van Oost deed in 1994 onderzoek naar de organisatie van relationele en seksuele vorming in 260 secundaire scholen. Daaruit bleek dat één op de vier scholen daar nauwelijks iets aan doet. Uit

onderzoek is gebleken dat minstens elf uren seksuele en relationele vorming, verspreid over een langere periode, nodig is om enig gedragseffect te kunnen bereiken (Van Oost, 1994). In Vlaanderen besteden leerkrachten die vorming geven daar in twee gevallen op drie minder dan tien uur aan in dezelfde klas. De helft van hen concentreert die lessen op een periode van hoogstens één maand. Daarmee schieten volgens internationaal onderzoek 80% van de Vlaamse scholen tekort op de internationale norm. Er is ook een gebrek aan beleid. Weinig scholen hebben een begeleidingsgroep voor relationele vorming en slechts enkele hebben er een specifieke coördinator voor. Nochtans blijkt dergelijke begeleidingsgroep en coördinator de betrokkenheid van iedereen sterk te verhogen.

Uit de vakoverschrijdende eindtermen blijkt dat seksuele en relationele vorming het hele opvoedingspakket zou moeten doordringen. Vorming is immers maar zinvol als deze deel uitmaakt van de hele schoolcultuur. Dit onderzoek laat zien dat leerkrachten zich vaak alleen voelen staan en het vakoverschrijdende dikwijls maar een illusie is.

Wat het overleg over deze vorming met de ouders betreft, lopen de resultaten sterk uiteen. Volgens 64% van de directies is er wel degelijk overleg, maar volgens de leerkrachten is dat maar in 27% van de scholen het geval.

Bij de jongeren zelf is er behoefte aan vorming en voorlichting. Een groot percentage (70%) is niet tevreden over wat ze over vorming en voorlichting thuis en op school horen. Thuis kan er blijkbaar bij 54% nog altijd niet over worden gesproken. Volgens de leerlingen wijzen ouders te veel op de gevaren en zijn het relationele en de gevoelens niet bespreekbaar. Op school ligt de klemtoon dan weer te veel op het lichamelijke en is de informatie te vaag en te oppervlakkig. Veel leerlingen vragen meer naar een ernstig gesprek dan naar technische kennisoverdracht. Meestal voelen de leerkrachten zich daar niet voldoende gevormd voor. Ze verwijzen naar eigen tekort aan vaardigheden en kennis, zoals methodes van groepsgesprekken en werkvormen, een vertrouwensband creëren en taalgebruik. Hierdoor wordt door 86% van de leerkrachten de inhoud zelf bepaald. In 64% van de gevallen worden de leerlingen er ook bij betrokken. Dr. Geeraert die het multimediale programma 'Later begint nu', gebaseerd op discussie, communicatie en dialoog, ontwikkelde, zegt dat er alleen communicatie tussen leerkrachten en leerlingen mogelijk is, als ze in het denkpatroon van de jongeren kunnen komen. Leerkrachten moeten niet moraliseren, maar de jongeren moeten zelf praten en discussiëren. Natuurlijk moeten ze niet gewoon wat praten. Het doel moet zijn om met aangepaste gesprekstechnieken de

leerlingen te helpen op zoek te gaan naar wat liefde, trouw en tederheid betekenen. Hij of zij moet inzicht verschaffen in de strategieën die leerlingen hanteren als ze met elkaar omgaan, in de manier waarop ze relaties opbouwen of deze ongewild verhinderen. Ook Geeraert vindt het zeer belangrijk dat seksuele en relationele vorming ingebed is in de hele schoolcultuur. De hele school moet eraan werken.

Het CLB (toen nog PMS) wordt slechts in de helft van de scholen bij de organisatie betrokken.

1.5. Eindtermen in verband met seksuele en relationele vorming in het vierde, vijfde en zesde jaar Secundair onderwijs

Als men vraagt naar seksuele opvoeding op school, hoe deze wordt georganiseerd en waarop men zich baseert, wordt er dikwijls verwezen naar de eindtermen. Hoewel er geen vakgebonden of vakoverschrijdende eindterm ‘Seksuele en relationele vorming’ bestaat, vindt men wel competenties die met seksuele en relationele vorming te maken hebben in het vakoverschrijdende ‘Gezondheidseducatie’ of ‘Sociale vaardigheden’.

Dit deel gaat in op de opdracht van het secundair onderwijs, wat zijn eindtermen, de invulling van vakoverschrijdende eindtermen, en de competenties die, verspreid over vakoverschrijdende eindtermen, te maken hebben met seksuele en relationele vorming.

1.5.1. Opdracht secundair onderwijs

De kerntaak van onderwijs is elke leerling kansen aanbieden op een volwaardige vorming. Dit is de persoonlijke, sociale, culturele en arbeidsgerichte ontwikkeling van de leerlingen. De studierichtingen in het secundair onderwijs zijn inhoudelijk niet alleen op kennis gericht maar ook op het ontwikkelen van vaardigheden en attitudes bij de leerlingen. Ze streven een harmonische ontwikkeling van cognitieve, dynamische-affectieve, sociale en motorische componenten van de persoonlijkheid na.

Het secundair onderwijs heeft als opdracht jongeren een volwaardige vorming aan te bieden, rekening houdend met de verschillen tussen die jongeren. De verschillen tussen leerlingen kunnen zowel persoonsgebonden als sociologisch bepaald zijn. De Vlaamse gemeenschap heeft gekozen voor een emancipatorisch onderwijs. Hiermee wil ze hefboomen aanreiken voor de

zelfontplooiing van alle leerlingen, met respect voor ieders eigenheid. Emancipatorisch onderwijs stimuleert tot een zo groot mogelijke autonomie en verantwoordelijkheidszin. Recht doen aan verschillen gebeurt op macroniveau via een aangepast onderwijsaanbod, structureel en inhoudelijk. De verschillende studierichtingen en hun verschillende leertrajecten moeten een gelijkwaardige vorming aanbieden waarin de ontwikkelingsmogelijkheden van alle leerlingen optimaal worden benut. Hiervoor is het pakket eindtermen voor de basisvorming gedifferentieerd voor de vier onderwijsvormen, zijnde het Algemeen Secundair Onderwijs, het Technisch Secundair Onderwijs, het Beroepssecundair Onderwijs en het Kunstsecundair Onderwijs.

Om zich optimaal te ontwikkelen, moeten leerlingen beschikken over een realistisch zelfconcept. Ze krijgen inzicht in de eigen mogelijkheden en beperktheden, bouwen een eigen waarde kader op en krijgen de kans om hun eigen levensdoelen vorm te geven. Een goed realistisch zelfconcept is ook onontbeerlijk voor een optimale cognitieve, dynamisch-affectieve, sociale en harmonische ontwikkeling.

Het secundair onderwijs heeft ook de taak leerlingen te leren samenleven met anderen. In de school wordt een basis gelegd om interpersoonlijke, familiale en maatschappelijke relaties op te bouwen en te onderhouden. De ontwikkeling van sociale vaardigheden is daartoe noodzakelijk.

1.5.2. Wat zijn eindtermen?

Eindtermen zijn van dezelfde aard als de ontwikkelingsdoelen: ze worden omschreven als minimumdoelen die de overheid noodzakelijk en bereikbaar acht voor een bepaalde leerlingenpopulatie in het gewoon secundair onderwijs. Met deze minimumdoelen bedoelt men een minimum aan kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes, bestemd voor die leerlingenpopulatie. De eindtermen worden vastgelegd per graad en per onderwijsvorm, het Algemeen Secundair Onderwijs, het Technisch Secundair Onderwijs, het Beroepssecundair Onderwijs en het Kunstsecundair Onderwijs. Eindtermen zijn vakgebonden of vakoverschrijdend. De vakgebonden eindtermen worden opgesteld voor de vakken van de basisvorming. De basisvorming is opgebouwd uit de vakken die aan elke leerling van een bepaald leerjaar zonder uitzondering dienen te worden onderwezen. Voor de vakken van het fundamentele deel van een studierichting heten deze doelstellingen de ‘specifieke eindtermen’. Dit fundamentele gedeelte is

---

¹ Gebaseerd op <http://www.ond.vlaanderen.be/dvo/secundair/faq/faqvoe.htm>

een leervak of een groep leervakken die in de tweede, de derde en de vierde graad, eventueel samen met een complementair gedeelte (keuzevakken) het karakteristieke van de opleiding bepalen.

Voor relationele en seksuele voorlichting zijn er geen specifieke vakgebonden eindtermen voorhanden. Het is vooral in de vakoverschrijdende eindtermen dat relationele en seksuele vorming teruggevonden kan worden. Het is daarom dat hier geopteerd werd om deze vakoverschrijdende eindtermen wat nader toe te lichten.

1.5.3. De invulling van de vakoverschrijdende eindtermen

Overheid en samenleving doen geregeld beroep op het onderwijs om maatschappelijke verschijnselen en problemen aan de orde te brengen. Sinds jaren vragen maatschappelijke organisaties en belangengroepen de aandacht van de school voor consumentenopvoeding, gezondheidsopvoeding, milieueducatie, verkeersopvoeding, vrijetijdsopvoeding, enz. De druk op scholen om dergelijke thema's in het curriculum op te nemen is dan ook groot. Anderzijds wordt de school sterk bevraagd vanuit zeer verschillende maatschappelijke groepen. Om overbevraging van de school te vermijden, had de overheid initieel de bedoeling om met vakoverschrijdende eindtermen de maatschappelijke eisen tegenoverstaande de opdracht van de school af te bakenen. De vakoverschrijdende eindtermen omschrijven een minimumpakket waarop de school door de samenleving kan worden aangesproken.

Het belang van de thema's kan niet worden ontkend, het gaat hier om waardevolle inhoud, vaardigheden en attitudes die aan jonge mensen moeten worden gegeven. De vraag is echter of dat allemaal op school moet gebeuren. Er zijn ook nog andere opvoedingsmilieus waar deze onderwerpen aan bod kunnen komen. Natuurlijk kan op school een aantal van deze thema's op een meer gestructureerde wijze worden behandeld. De vakoverschrijdende eindtermen zorgen voor een soort vangnet voor belangrijke doelstellingen die niet of nauwelijks in de vakken aan bod komen. In het secundair onderwijs is er geen enkel leervak dat alle aspecten van dergelijke onderwerpen volledig bestrijkt. Een vakoverschrijdende benadering is dus noodzakelijk.

Vakoverschrijdend kan in twee betekenissen worden gebruikt. Ten eerste verwijzen vakoverschrijdende eindtermen naar competenties die niet tot de inhoud van één of meerdere vakken behoren, maar die er wel in kunnen worden aangeleerd, geoefend en toegepast, zoals sociale vaardigheden. Ten tweede moeten bepaalde vakoverschrijdende eindtermen ook worden gezien als een aanvulling op de vakeindtermen. Ze laten toe om meer samenhang tussen de vakken te realiseren en verbanden tussen de vakken te leggen.

De vakoverschrijdende eindtermen zijn dikwijls doelstellingen waarvoor de hele school verantwoordelijk is en waarvoor ze een voorbeeldfunctie vervult ten overstaan van de leerlingen.

De meerwaarde van de vakoverschrijdende eindtermen wordt als volgt door Borms (2006) medewerkster aan het Departement Onderwijs van de Vlaamse Regering, omschreven:

“Dankzij de vooral vakoverschrijdende eindtermen kan er nu kwalitatief veel meer gewerkt worden aan seksuele opvoeding dan wanneer het enkel zou gebonden zijn aan enkele vakken. De school kan nu als team werken aan de thematiek in, vanuit en bij voorkeur over de afzonderlijke vakken heen en zelfs extra-muros. Stel dat het enkel vakgebonden was, dan zou het eerder een kwantitatieve benadering zijn, afgewogen in een beperkt aantal lessen of graden, terwijl nu elke school een visie moet hebben, waaraan alle leerkrachten moeten samenwerken om ze ook samen met de leerlingen uit te voeren. De school heeft hierbij een inspanningsverplichting.”

Er worden vakoverschrijdende eindtermen geformuleerd voor de volgende gebieden: leren leren, sociale vaardigheden, opvoeden tot burgerzin, gezondheidseducatie, milieueducatie. Bijkomende themata zijn muzisch-creatieve vorming en, voor het algemeen secundair onderwijs, technisch-technologische vorming. Zoals reeds gesteld zijn deze themata geen keurslijf, scholen zijn vrij de eindtermen te herschikken tot voor hen zinvolle gehelen en ze worden zodoende niet geremd in een creatieve verwerking ervan.

1.5.4. Competenties in verband met seksuele en relationele vorming

Zoals eerder gezegd vinden we competenties die te maken hebben met seksuele en relationele vorming terug in de verschillende gebieden geformuleerd voor vakoverschrijdende eindtermen.

a) Tweede graad secundair onderwijs

In het gebied van gezondheidseducatie staan relaties en seksualiteit centraal. Leerlingen moeten kunnen omgaan met vriendschap, verliefdheid, seksuele identiteit en seksuele gevoelens. Ze vormen een opinie over relaties, seksualiteit en reflecteren over eigen gedrag. Ze bespreken de regelgeving over seksuele meerderjarigheid en ongewenst intiem gedrag en bespreken vormen van machtsmisbruik binnen relaties en oefenen zich in fysieke en mentale weerbaarheid. Studenten uiten hun wensen en gevoelens binnen een intieme relatie op een constructieve en onbevangen manier. Ze staan ook kritisch tegenover seks en erotiek in de media.

Bij de sociale vaardigheden vinden we zorg dragen voor relaties terug. De leerlingen kunnen het belang aangeven van afspraken, regels, rolpatronen, machtsverhoudingen en gelijkwaardigheid in relaties. Ze weten dat men in relaties keuzes moet maken en ze oefenen zich in het opbouwen en onderhouden van een relatie. Ze accepteren verschillen en hechten belang aan respect en zorgzaamheid binnen een relatie.

b) Derde graad secundair onderwijs

In de derde graad speelt het algemeen vak biologie op vlak van seksuele opvoeding een belangrijke rol. In de eindtermen van biologie vinden we de biologische aspecten terug die de leerlingen moeten kennen op het vlak van seksualiteit. De studenten kunnen de primaire en secundaire geslachtskenmerken bij man en vrouw beschrijven en hun biologische betekenis toelichten. Ze kunnen de rol van geslachtshormonen bij de menstruatiecyclus en bij de gametogenese toelichten. Ze kennen de methode van vruchtbaarheidregeling en hun betrouwbaarheid, het verloop van de bevruchting, ontwikkeling van de vrucht en de geboorte. Ze kunnen ook de invloed van externe factoren op de ontwikkeling bespreken. In de eindtermen staat ook de rol en de werking van genetica beschreven.

Bij de vakoverschrijdende eindtermen staat in het gebied gezondheidseducatie leefstijl en levenskwaliteit en zorgethiek op de voorgrond. De leerlingen bespreken opvattingen over

medische, psychische en sociale aspecten van gezinsplanning, zwangerschap en zwangerschapsonderbreking. Ze besteden ook aandacht aan maatschappelijke fenomenen zoals echtscheiding, éénooudergezinnen, zelfmoord, prostitutie, misbruik van genot- en geneesmiddelen, delinquent gedrag en verspreiding van aids. De leerlingen tonen respect voor zichzelf en voor personen met andere geaardheid. Ze herkennen bij zichzelf en anderen signalen van diverse vormen van partner- en sociale druk, fanatisme, discriminatie en onverdraagzaamheid. Hierop reageren ze passend en tijdig.

Bij sociale vaardigheden staan streven naar het ontwikkelen van relationele veelzijdigheid en streven naar duidelijke communicatie centraal. De leerlingen ontdekken de voor- en nadelen van verschillende relatievormen in verschillende contexten en maken op basis daarvan keuzes. Ze benoemen en duiden hun emoties, uiten ze gepast en herkennen en duiden andermans emoties. Ze kiezen bewust relatievormen, rekening houdende met contextelementen zoals situaties en de partners. De studenten communiceren doelgericht en hebben er oog voor dat wensen en situaties benaderd worden vanuit eigen en andermans authenticiteit en expressie.

1.6. Aanknoping met het onderzoek

Zoals uit de historische schets en uit de meer recente ontwikkelingen kan afgeleid worden, werden ouders in deze discussie over de noodzaak, het belang en de inhoud van relationele en seksuele vorming quasi volledig buiten beschouwing gelaten. Dit is hoogst merkwaardig te noemen, aangezien de relationele en seksuele vorming, als deel van de *algemene opvoeding*, in de eerste plaats de taak van de ouders is. De bespreekbaarheid alsook de algemene sfeer die rond het thema wordt gecreëerd in het gezin draagt in belangrijke mate bij tot de relatiebekwaamheid van kinderen.

Toch is niet alles bespreekbaar in het gezin. De openlijk geseksualiseerde (jongeren)cultuur lijkt van ouders ook 'nieuwe' opvoedingsvaardigheden te verwachten: ze lijken zich te moeten opstellen als 'de beste vriend(in)' van hun kind, met wie openlijk over seksualiteit zou moeten kunnen gesproken worden.

De school (en het jeugdwerk in bredere zin) heeft een belangrijke (hetzij aanvullende) taak bij de opvoeding van jongeren tot relatievaardige adolescenten. Maar wat vinden de ouders van deze

taak van de school? Schikken ze zich gewillig naar hoe de school deze rol opneemt en invult? Wensen ze inspraakrecht over hoe de school seksuele opvoeding zou moeten invullen? Willen ze mee bepalen waar de accenten worden gelegd, hoe men het organisatorisch ‘ideaal’ in banen kan leiden?

1.6.1 Doel van het onderzoek

De overkoepelende vraag is en blijft of ouders zich kunnen vinden in de wijze waarop secundaire scholen tegenwoordig seksuele opvoeding inrichten. Aan de perceptie van ouders hieromtrent werd echter bitter weinig aandacht geschonken. Volgens Van Oost (1994) is in drie kwart van de secundaire scholen geen overleg met de ouders omtrent relationele en seksuele voorlichting. De resultaten van zijn onderzoek vertonen echter geen eenvormigheid: volgens twee derde van de directies is er wel degelijk overleg met de ouders maar volgens de leerkrachten is dat amper in ruim een vierde van de scholen het geval.

Aangezien ouders en school een wisselwerking vormen in de opvoeding van de jeugd is het zelfs hoogst merkwaardig te noemen dat er nog niet gepeild werd naar de mening van ouders betreffende dit onderwerp. Voorliggend onderzoek wil dit hiaat opvullen en polsen naar hoe hedendaagse ouders denken over het belang, de inhoud en de noodzaak van seksuele opvoeding in het secundair onderwijs.

Hoofdstuk 2: Een onderzoek naar de mening van ouders over de noodzakelijkheid, het belang en de inhoud van relationele en seksuele opvoeding in het secundair onderwijs

In dit deel wordt het opzet van het onderzoek voorgesteld. Hierbij worden de praktische aspecten van het onderzoek bekeken zoals het opstellen, verspreiden en verwerken van de vragenlijsten. De analyse ervan en de resultaten worden hier echter nog niet besproken, deze worden besproken in de discussie.

2.1. De probleemstelling

Zonder een duidelijk afgebakende onderzoeksvraag staat een onderzoek nergens. Daarom zal eerst de centrale onderzoeksvraag worden voorgesteld, alsook enkele deelvragen die hieruit voortvloeien. Zij helpen om een meer accuraat antwoord te bieden op de centrale onderzoeksvraag.

2.1.1. De centrale onderzoeksvraag

Zoals reeds in het theoretische luik werd aangehaald, worden ouders inzake de relationele en seksuele opvoeding die op school wordt gegeven, te weinig gehoord. Aangezien zij echter mee hun kind vormen in al zijn facetten, is het niet meer dan logisch dat ouders ook een mening hebben over hoe hun kind, door de school, als relationeel en seksueel wezen wordt gevormd. In ons onderzoek trachten we na te gaan hoe ouders denken over de seksuele voorlichting zoals die in de secundaire scholen wordt ingericht.

2.1.2. Deelvragen

De deelvragen die onder deze globale koepel – wat vinden ouders van de inrichting van seksuele opvoeding in het secundair onderwijs – geplaatst kunnen worden, werden ingedeeld volgens drie grote pijlers met name de noodzakelijkheid, het belang en de inhoud van relationele en seksuele vorming.

Noodzakelijkheid

Vinden ouders het noodzakelijk dat kinderen op school überhaupt seksuele opvoeding krijgen? Hierin wordt nagegaan of ouders van mening zijn dat seksuele opvoeding bijdraagt tot een goede ontwikkeling van een persoon. Ook werd gepolst naar wanneer – kleuter-, lager of middelbaar onderwijs – ouders het nodig achten dat seksuele opvoeding wordt gegeven.

Belang

Deze pijler omvat vooral de vraag of de school wel de meest geschikte plaats is voor een kind of jongere om seksuele en relationele vorming mee te krijgen. Onder deze noemer valt ook het vraagstuk bij wie de meeste verantwoordelijkheid ligt betreffende seksuele en relationele opvoeding. Hierbij werd gepeild of het volgens de ouders vooral de school is die ervoor moet instaan, of zichzelf, of dat een wisselwerking de meest geschikte oplossing zou zijn.

Inhoud

Onder ‘inhoud’ valt nog een brede waaier aan aspecten van seksuele vorming. Onderwerpen die aangehaald werden zijn het gebruik van (al dan niet expliciet seksueel) materiaal en de meest belangrijke “boodschap” die ouders willen doorgeschemd zien in de lessen. Hiermee wordt bedoeld of ouders het vooral belangrijk vinden dat hun kinderen vooral de negatieve of de positieve kant van seksualiteit meekrijgen. Er werd ook gepolst naar wie volgens de ouders de meest geschikte persoon is voor het geven hiervan.

2.2. Onderzoeksgroep

De onderzoekseenheden zijn ouders van jongeren in het laatste jaar van de tweede graad en de derde graad algemeen, technisch en beroeps secundair onderwijs. Dit onderzoek omhelst dus in feite ouders van leerlingen in het vierde, vijfde en zesde jaar secundair onderwijs. Ze werden gerekruteerd in drie scholen in het Antwerpse: de Heilig-Hartscholen in Heist-op-den-Berg, Sint-Lutgardisschool in Antwerpen en het St.-Jorisinstituut in Bazel.

In totaal werden 2293 enquêtes verdeeld in alle scholen, over alle graden, meer bepaald 715 in Antwerpen, 703 in Bazel en 875 in Heist-op-den-Berg. Daarvan kregen we er 1264 ingevuld terugbezorgd, waarvan 783 van het eerste tot en met het derde jaar secundair en 481 van het

vierde tot en met het zesde jaar secundair onderwijs. Voor de aantallen die effectief gebruikt werden in de verwerking, zie 2.5. Resultaten.

2.3. Opstellen van de vragenlijst

In de vragenlijst werden eerst een aantal persoonlijke kenmerken bevraagd. Hieronder vallen meer bepaald het geslacht, de leeftijd, het aantal kinderen en het hoogst behaalde diploma van de ouders. Er werd eveneens gevraagd naar het geslacht, het jaar middelbaar als de studierichting en plaats in de kinderrij van het kind waarop de vragenlijst betrekking heeft. Dit met oog op een meer gerichte verwerking van de onderzoeksresultaten. Hierdoor werd veel informatie omtrent de onderzoeksgroep verkregen zonder dat de anonimiteit van de deelnemers werd geschonden. Dit omdat het toch om een delicate materie gaat waarbij het voor sommige ouders niet wenselijk zou zijn als hun persoonlijke opinie bekend zou worden.

Reeds van in het begin werd beslist dat ons onderzoek zich vooral zou richten op voornoemde drie belangrijke pijlers inzake relationele en seksuele opvoeding, namelijk de noodzakelijkheid, het belang en de inhoud van seksuele opvoeding op school. Er werd gezocht naar adequate stellingen om te toetsen hoe ouders denken over de invulling van deze pijlers. In de werkversie werden zodoende ruim dertig stellingen geformuleerd, waarvan er concreet 24 werden weerhouden in de eindversie van de vragenlijst voor het onderzoek. De respondenten konden aanduiden of ze het met deze stellingen helemaal oneens, eerder oneens, eerder eens of helemaal eens waren.

Hieronder worden de specifieke items weergegeven en wordt een verklaring gegeven waarom ze opgenomen werden in de definitieve vragenlijst. De volledige vragenlijst en de begeleidende brief bevindt zich in de bijlagen.

2.3.1. De noodzakelijkheid van seksuele opvoeding op school

Bij het effectief opstellen van de stellingen met betrekking tot deze pijler was het nodig om verschillende deelaspecten voor ogen te houden. Concreet werd deze onderverdeeld in 4 deelaspecten: (a) de algemene noodzakelijkheid van seksuele opvoeding op school, (b) of het een

meerwaarde biedt aan de algemene vorming, (c) vanaf wanneer het mag ingericht worden en (d) de invloed van de media. Deze aspecten werden bevraagd aan de hand van de volgende stellingen:

- (a) - Het is noodzakelijk dat kinderen op school seksuele opvoeding krijgen.
- Seksuele opvoeding op school geeft een meerwaarde aan de algemene ontwikkeling van jongens en meisjes.
- (b) - Seksuele opvoeding op school is noodzakelijk in de algemene vorming van een kind.
- Seksuele opvoeding op school is noodzakelijk in onze hedendaagse samenleving.
- (c) - Seksuele opvoeding is noodzakelijk in de kleuterklas.
- Seksuele opvoeding is noodzakelijk in de lagere school.
- Seksuele opvoeding is noodzakelijk in de middelbare school.
- (d) - Doordat kinderen via de media (o.a. TV, Internet, jongerenmagazines) voldoende worden geïnformeerd over seksualiteit, is seksuele opvoeding op school overbodig.

2.3.2. Het belang van seksuele opvoeding op school

In deze pijler wordt nagegaan hoeveel belang ouders eraan hechten dat seksuele opvoeding effectief op de school plaatsvindt. Hieronder valt (a) de vraag in hoeverre ouders inspraak hebben in de inrichting van relationele en seksuele opvoeding, (b) de verantwoordelijkheid van de school in deze vorming en (c) het aantal uren dat er aan gependend dient te worden.

Deze vragen werden getransponeerd naar de volgende onderwerpen:

- (a) - Het is noodzakelijk dat ouders en scholen communiceren over de inhoud van de ‘ideale seksuele opvoeding op school’ die er zou moeten zijn.
- De school moet rekening houden met de wensen van de ouders omtrent de seksuele opvoeding van hun kinderen.

- (b) - De school is de meest geschikte omgeving om seksuele opvoeding aan kinderen te geven.
  - De school moet een deel van de verantwoordelijkheid opnemen voor seksuele opvoeding.
  - Scholen zijn niet verplicht om seksuele opvoeding in te richten.
- (c) - Scholen moeten in elk jaar minstens een maal per trimester aandacht besteden aan seksuele opvoeding.

2.3.3. De inhoud van seksuele opvoeding op school

In deze pijler wordt onderzocht hoe ouders de invulling van relationele en seksuele vorming idealiter zien. Hierbij werd getoetst naar (a) het materiaal dat mag gebruikt worden, (b) de meest geschikte persoon om deze vorming te geven en (c) welke thematiek primair aan bod moet komen.

Hieruit kwamen volgende stellingen:

- (a) - In de lessen seksuele opvoeding mag materiaal worden gebruikt (bijv. video, dia's, plaatsjes, voorbehoedsmiddelen, ...).
  - In de lessen seksuele opvoeding mag expliciet materiaal worden gebruikt (bijv. een kunstmodel om condoom te leren aandoen).
- (b) - Seksuele opvoeding wordt best gegeven door hiervoor opgeleide mensen zoals bijv. seksuologen.
  - *Zet in volgorde van belangrijkheid (1 = belangrijkste, 2 = minder belangrijk, 3 = nog minder belangrijk, 4 = minst belangrijk)*

Het is belangrijk dat seksuele opvoeding zich hoofdzakelijk richt op

- ... biologische aspecten van voortplanting (lichamelijk functioneren)
- ... technische aspecten van voortplanting (handelingen van voortplanting)
- ... relatievorming (op een respectvolle manier leren omgaan met elkaar)
- ... veilig vrijen (beschermen tegen ongewenste zwangerschappen en SOA)

- (c) - Mijn kinderen moeten de positieve zijde leren kennen van seksualiteit (genieten van zichzelf en van elkaar).
- Het is belangrijk dat mijn kinderen weten wat veilig vrijen inhoudt.
  - Mijn kinderen moeten zich leren beschermen tegen SOA en ongewenste zwangerschappen door de lessen seksuele opvoeding.

- *Kruis uw keuze aan (gelieve slechts 1 bolletje te kleuren):*

De meest geschikte persoon om seksuele voorlichting te geven is...

0 de klastitularis

0 de leerkracht godsdienst

0 de leerkracht biologie

0 andere: m.n. ....

Als afsluiter werd gevraagd met een open vraag gepeild naar eventuele voorstellen die de ouders hadden over de wijze waarop ouders en de school (beter) kunnen samenwerken rond seksuele opvoeding.

2.4. Hypothesen

Geen onderzoek zonder onderzoeksvragen. Aangezien er niet zoveel literatuur voorhanden was, waaruit hypothesen konden worden afgeleid, werd er vanuit een ander perspectief gedacht. Er werd nagegaan wat er speelt in het maatschappelijk denken in verband met relationele en seksuele opvoeding. Het is namelijk zo dat er nog heel vaak in ‘vakjes’ en in bepaalde normen wordt gedacht en gehandeld als men spreekt over seksuele vorming. Men gaat ervan uit dat er heel wat verschillen zijn tussen het denken van vaders en moeders als het gaat over de seksuele en relationele opvoeding van hun zonen of dochters. Het zou dan vooral gaan over een verschillend denken en handelen naargelang hun kind een meisje of een jongen is. Een andere gedachtegang is het verschil in denken en handelen betreffende relationele en seksuele opvoeding naargelang het onderwijspeil dat de ouders hebben genoten. Er wordt ook verwacht dat ouders naarmate hun kinderen ouder worden, anders gaan denken over relationele en seksuele vorming. Waar men aanvankelijk nog veel aandacht schenkt aan de biologische en technische aspecten van

voortplanting worden, naarmate de kinderen ouder worden, andere dimensies van de seksualiteit belangrijker, zoals relatievorming en veilig vrijen.

Bij het opstellen van de hypothesen werd er dus vooral gedacht aan de verschillen in mening die eventueel gerelateerd waren aan de gegevens van de respondenten, zowel geslacht als opleidingsniveau. Het mogelijke verschil tussen het lager secundair onderwijs en het hoger secundair onderwijs is evenzeer interessant om te onderzoeken.

Hieruit werden de volgende hypothesen opgesteld.

1. Ouders van meisjes hechten meer belang aan de seksuele opvoeding dan ouders van jongens.
2. Ouders met een hoog opleidingsniveau hechten meer belang aan de seksuele opvoeding dan laaggeschoolden.
3. Ouders met een laag opleidingsniveau geven meer verantwoordelijkheid aan de school wat betreft seksuele opvoeding.
4. Ouders van jongeren uit het hoger middelbaar vinden relatievorming prioritair.

Bij de bespreking van de statistische resultaten worden deze hypothesen onderzocht.

2.5. Resultaten

In dit onderdeel van de verhandeling worden de eigenlijke resultaten van het onderzoek besproken. Er wordt gekeken naar het aantal vragenlijsten, de gegevens van de respondenten en de eigenlijke statistische verwerking.

2.5.1. Aantal vragenlijsten

Voor deze verhandeling werd de vragenlijst uitgedeeld in drie Secundaire scholen, met name de Sint-Ludgardisschool in Antwerpen, het Sint-Jorisinstituut in Bazel en de Heilig-Hartscholen in Heist-op-den-Berg.

Er werden 2293 enquêtes verdeeld in alle scholen, over alle graden. Daarvan werden er 1264 ingevuld terugbezorgd, waarvan 783 van het eerste tot en met het derde jaar secundair en 481 van

het vierde tot en met het zesde jaar secundair onderwijs. Na twee weken werden de vragenlijsten terug opgehaald.

In de Sint-Ludgardisschool werden 715 vragenlijsten rondgedeeld, waarvan 406 aan het eerste tot en met het derde jaar secundair en 309 aan het vierde tot en met het zesde secundair onderwijs. In deze school werden er 380 exemplaren ingezameld, 261 in het eerste tot en met het derde jaar en 101 in het vierde tot en met het zesde jaar. Er waren ook 18 onbruikbare vragenlijsten bij, waarvan bijvoorbeeld niet geweten was voor welk jaar secundair ze waren ingevuld of waar geen algemene gegevens waren aangeduid.

In het Sint-Jorisinstituut werden 703 vragenlijsten verspreid. Voor het eerste tot en met het derde jaar secundair waren dat 414 exemplaren, in het vierde tot en met het zevende 289 exemplaren. In dit instituut haalde men 413 vragenlijsten terug op. In het lager secundair onderwijs werden er 249 exemplaren ingezameld, in het hoger secundair onderwijs 152 exemplaren. In deze school waren er 11 onbruikbare vragenlijsten.

In de Heilig-hartscholen werden er 875 vragenlijsten uitgedeeld. In het lager secundair onderwijs waren dat 490 exemplaren, in het hoger secundair onderwijs 385 vragenlijsten. In deze school werden 461 vragenlijsten verzameld. In het lager secundair onderwijs kreeg men 273 exemplaren terug, in het hoger secundair onderwijs waren het 198 exemplaren. In Heist-op-den-Berg was er 1 onbruikbare vragenlijst.

Voor deze verhandeling wordt enkel gewerkt met de aantallen die werden uitgedeeld en teruggekregen in het vierde, vijfde, zesde en zevende jaar secundair onderwijs. Voor de resultaten van het eerste, tweede en derde jaar secundair onderwijs wordt verwezen naar de verhandeling van Filip Geelen (2006).

In totaal werden er in het vierde, vijfde, zesde en zevende jaar secundair onderwijs 983 vragenlijsten uitgedeeld. Er werden 481 vragenlijsten teruggekregen, waarvan 451 bruikbare en 30 onbruikbare exemplaren. De 451 vragenlijsten komen overeen met een antwoordpercentage van 45,9 %. Deze vragenlijsten werden opgenomen in de database.

2.5.2. Gegevens respondenten

Er waren 451 ouders (respondenten) die de vragenlijst over het belang, de noodzakelijkheid en de inhoud van seksuele en relationele opvoeding invulden. Er waren meer moeders (72,7 %) dan vaders (27,3%) die de vragenlijst invulden. Hieruit kan men misschien opmaken dat moeders meer geïnteresseerd in de seksuele opvoeding van hun kinderen dan vaders, maar het zou natuurlijk ook kunnen dat moeders meer betrokken zijn bij 'schooldocumenten' dan de vaders en hierdoor de enquête het eerst onder ogen kregen. Natuurlijk zullen er ook ouders zijn die de vragenlijst in overleg invulde. Door de opstelling van de vragen naar persoonlijke gegevens werden ze gedwongen om een keuze te maken naar geslacht. Hierin is het giswerk of men al dan niet de voorkeur gaf aan de moeder dan wel aan de vader als degene die de vragenlijst invulde.

De gemiddelde leeftijd van de 451 respondenten bevindt zich op $43,6 \pm 4,0$ jaar. De jongste ouder was 26, de oudste die deze invulde, was 62. Bij verdeling naar geslacht geeft dit voor de vaders de gemiddelde leeftijd van $45,7 \pm 4,5$ jaar, de moeders waren gemiddeld iets jonger, namelijk $42,8 \pm 3,6$ jaar.

De helft van de respondenten hebben als hoogst behaalde diploma, een diploma secundair onderwijs (50,3%), de andere helft is verdeeld. Zesendertig percent (36,4%) heeft een diploma hoger onderwijs als hoogste diploma. De kleinste groep (5%) heeft als hoogst behaalde diploma, een diploma lager onderwijs, 8% voltooide een universitaire opleiding.

Het merendeel van de ouders (87%) heeft dus een diploma secundair onderwijs of hoger onderwijs als hoogst behaalde diploma.

De helft van de respondenten heeft twee kinderen (51%). Daarna volgt 22% met drie kinderen, 16% heeft één kind. Acht percent heeft vier kinderen, 6% heeft vijf kinderen of meer.

De sekseverdeling bij de kinderen waarop de vragenlijst betrekking heeft, is ongeveer gelijk. Van de kinderen zijn 48,3% jongens en 52% zijn meisjes. Over dit kleine verschil kan de voorbarige conclusie getrokken worden dat ouders van meisjes meer geïnteresseerd zouden zijn in de seksuele en relationele vorming dan de ouders van een jongen. Maar dit is ook de verdeling die men terug vindt in de bevolkingsstatistiek, er worden immers iets meer meisjes dan jongens geboren. Dit kan het verschil enigszins verklaren. Voor de verwerking van de resultaten is het goed dat er ongeveer evenveel jongens als meisjes zijn. Bij de bespreking van de resultaten kan immers met evenveel recht iets over de jongens als over de meisjes gezegd worden, het aantal is

namelijk even groot. De verdeling van de jaren secundair onderwijs waarin de kinderen zitten, ziet er als volgt uit. De grootste groep zit in het vierde jaar secundair onderwijs (39%), 37% volgt les in het vijfde jaar secundair. Het zesde jaar haalt 23% en het zevende jaar 2%. Voor de verdere verwerking van de resultaten wordt het zesde en het zevende jaar secundair onderwijs samengeteld, dit komt dan op 25% van de jongeren. Het is normaal dat het aantal kinderen in een bepaald jaar afneemt naarmate men naar een hoger jaar gaat. Er zijn immers altijd jongeren die afvallen naargelang ze hun secundaire carrière doorlopen. Het kan natuurlijk ook zijn dat ouders van kinderen in het vierde jaar secundair onderwijs nog iets meer begaan zijn met de schooldocumenten die de kinderen meekrijgen naar huis, dan ouders van laatstejaarsstudenten. De jongeren kunnen de vragenlijst ook vergeten afgeven zijn en als ouders niet naar brieven van school en dergelijke vragen, wordt de enquête ook niet ingevuld.

De meeste kinderen van de respondenten volgen het Algemeen Secundair Onderwijs ASO, 57%. De andere helft wordt verdeeld onder het Technische Secundair Onderwijs, TSO (34%) en het Beroeps Secundair Onderwijs (9%).

De plaats in de kinderrij van het kind waarop de vragenlijst betrekking heeft, wordt als volgt geïnterpreteerd. De meeste kinderen (56%) van de respondenten zijn het oudste kind (het eerste kind), 32% van de kinderen is het tweede kind. Van de andere kinderen is 9% het derde kind en 3% het vierde kind. Om de plaats in de kinderrij te bepalen, dient ook het totaal aantal kinderen vermeld te worden. De helft van de respondenten heeft twee kinderen (51%), 22% heeft drie kinderen, 16% heeft één zoon of dochter. Twaalf percent heeft vier kinderen of meer. Wanneer deze gegevens aan elkaar gekoppeld worden, kan men besluiten dat voor meer dan de helft van de respondenten de vragenlijst werd ingevuld voor de oudste (eerste) van twee kinderen.

2.5.3. Statistische verwerking

Deze paragraaf gaat in op de statistische verwerking van de resultaten van het onderzoek. Zowel frequentietabellen, t-testen, anova met post hoc-bonferroni correctie en χ^2 -analyses werden uitgevoerd.

2.5.3.1. Frequentietabellen voor alle items

Noodzakelijkheid van seksuele opvoeding op school

Over deze pijler kan gezegd worden, dat de respondenten het meestal ‘helemaal eens’ waren met de stellingen. Dit wil zeggen dat het hoogste percentage bij deze stellingen gekoppeld was aan ‘helemaal eens’. Wanneer men kijkt naar de frequentietabel van het totaal (de omcirkelde cijfers worden hier opgeteld), ziet men dat het totaalcijfer (het hoogst mogelijke is 32) van het merendeel van de respondenten (63%) tussen 24 en 28 ligt (zie *Tabel 1*).

Tabel 1, Totaal pijler noodzakelijkheid

Score	Frequentie	Valied Percentage
8	1	,2
13	2	,4
15	1	,2
16	2	,4
17	2	,4
18	8	1,8
19	12	2,7
20	20	4,4
21	25	5,5
22	33	7,3
23	38	8,4
24	49	10,9
25	50	11,1
26	71	15,7
27	69	15,3
28	45	10,0
29	21	4,7
30	2	,4
Totaal	451	100,0

Voor vijf van de acht items duiden de ouders ‘helemaal eens’ aan. Er waren bedenkingen bij de stelling ‘Seksuele opvoeding is noodzakelijk in de kleuterklas’. De meerderheid van de ouders (76%) was het hier niet mee eens, 41% was het eerder oneens en 35% was het helemaal oneens met deze stelling (zie *Tabel 2*).

Tabel 2, De noodzaak van seksuele opvoeding in de kleuterklas

Score	Frequentie	Valied Percentage
Helemaal oneens	158	35,0
Eerder oneens	185	41,0
Eerder eens	88	19,5
Helemaal eens	20	4,4
Totaal	451	100,0

Bijna de helft (49%) was het eerder eens met de stelling ‘Seksuele opvoeding is noodzakelijk in de lagere school’ (zie *Tabel 3*). Met de stelling ‘Doordat kinderen via de media (o.a. TV, Internet, jongerenmagazines) voldoende worden geïnformeerd over seksualiteit, is seksuele opvoeding op school overbodig’ was 79% het absoluut niet eens. Toch waren er twee respondenten die het met deze stelling helemaal eens waren (zie *Tabel 4*).

Tabel 3, Seksuele opvoeding is noodzakelijk in de lagere school

Score	Frequentie	Valied Percentage
Helemaal oneens	23	5,1
Eerder oneens	54	12,0
Eerder eens	222	49,2
Helemaal eens	152	33,7
Totaal	451	100,0

Tabel 4, Doordat kinderen via de media (o.a. TV, internet, jongerenmagazines) voldoende worden geïnformeerd over seksualiteit, is seksuele opvoeding op school overbodig

Score	Frequentie	Valied Percentage
Helemaal oneens	355	78,7
Eerder oneens	85	18,8
Eerder eens	9	2,0
Helemaal eens	2	,4
Totaal	451	100,0

Belang van seksuele opvoeding op school

Deze pijler bevat zes stellingen over het belang van seksuele opvoeding op school. De ouders waren het met vijf van de zes stellingen ‘eerder eens’. Dit wil zeggen dat het hoogste percentage bij deze stellingen gekoppeld was aan ‘eerder eens’. Het totaalcijfer is 24, de mening van de meerderheid van de respondenten (70%) ligt tussen 15 en 19. Voor en na deze cijfers is het percentage eerder laag (zie *Tabel 5*)

Tabel 5, Totaal pijler belang

Score	Frequentie	Valied Percentage
1	2	,4
9	2	,4
10	5	1,1
11	4	,9
12	16	3,5
13	22	4,9
14	43	9,5
15	65	14,4
16	83	18,4
17	67	14,9
18	56	12,4
19	43	9,5
20	24	5,3
21	15	3,3
22	1	,2
23	1	,2
24	2	,4
Totaal	451	100,0

Met de stelling ‘Scholen zijn niet verplicht om seksuele opvoeding in te richten’ is 45% van de respondenten het ‘helemaal oneens’, 34% is ‘eerder oneens’. Dit wil zeggen dat bijna de helft van de ouders vindt, dat scholen verplicht zijn om seksuele opvoeding te voorzien in het lessenpakket (zie *Tabel 6*).

Tabel 6, Scholen zijn niet verplicht om seksuele opvoeding in te richten

Score	Frequentie	Valied Percentage
Helemaal oneens	202	44,8
Eerder oneens	155	34,4
Eerder eens	65	14,4
Helemaal eens	28	6,2
Totaal	451	100,0

Uit de gehele pijler kan geïnterpreteerd worden dat scholen ten minste een deel seksuele opvoeding moeten voorzien (53%, eerder eens en 30,6% helemaal eens), scholen en ouders moeten communiceren over de inhoud en de helft van de ouders is het eerder eens dat de school de meest geschikte omgeving is om seksuele opvoeding aan kinderen te geven.

Inhoud van seksuele opvoeding op school

Met alle items van deze pijler was de meerderheid, gaande van 52% tot 94%, het ‘helemaal eens’. De frequentietabel van het totaal van deze pijler toont aan dat het hoogst mogelijk score, met name 28, door 20% van de respondenten wordt behaald. Deze twintig percent is ineens ook het hoogste percentage uit de gehele frequentietabel (zie *Tabel 7*).

Tabel 7, Totaal pijler inhoud

Score	Frequentie	Valied Percentage
7	2	,4
10	1	,2
12	1	,2
14	1	,2
18	8	1,8
19	3	,7
20	8	1,8
21	10	2,2
22	22	4,9
23	30	6,7
24	51	11,3
25	59	13,1
26	79	17,5
27	86	19,1

28	90	20,0
Totaal	451	100,0

Er mag (expliciet) materiaal gebruikt worden in de lessen seksuele opvoeding (zie *Tabel 8*). Zowel veilig vrijen (94%), SOA en ongewenste zwangerschappen (79%) en relatievorming (79%) moeten aan bod komen in seksuele opvoeding.

Tabel 8, , In de lessen seksuele opvoeding mag expliciet materiaal worden gebruikt (bijv. een kunstmodel om condoom te leren aandoen

Score	Frequentie	Valied Percentage
Helemaal oneens	11	2,4
Eerder oneens	29	6,4
Eerder eens	174	38,6
Helemaal eens	237	52,5
Totaal	451	100,0

Een item dat in het oog springt, is de volgende: ‘Seksuele opvoeding wordt best gegeven door hiervoor opgeleide mensen zoals bijvoorbeeld seksuologen’. De helft van de ouders (52%) was het hiermee ‘helemaal eens’(zie *Tabel 9*).

Tabel 9, Seksuele opvoeding wordt best gegeven door hiervoor opgeleide mensen zoals bijv. seksuologen

Score	Frequentie	Valied Percentage
Helemaal oneens	15	3,3
Eerder oneens	51	11,3
Eerder eens	149	33,0
Helemaal eens	236	52,3
Totaal	451	100,0

Er werd ook gevraagd naar de meest geschikte persoon om seksuele voorlichting te geven. De klastitularis en de leerkracht godsdienst leken voor de respondenten niet zo geschikt, respectievelijk 11% en 9%. De leerkracht biologie vonden de ouders al meer geëigend, 30%, maar de helft van de respondenten (50%) duiden de optie ‘andere’ aan (zie *Tabel 10*).

Tabel 10, De meest geschikte persoon om seksuele voorlichting te geven is...

Score	Frequentie	Valied Percentage
?	1	,2
De klastitularis	48	10,6
De leerkracht godsdienst	42	9,3
De leerkracht biologie	135	29,9
Andere	225	49,9
Totaal	451	100,0

Hierbij werd ook gepolst naar wie zij hier in gedachten hadden. Er werden zes ‘types’ geschikte personen aangegeven, waaronder seksuologen, een vertrouwenspersoon, de ouders zelf, CLB, arts en nog andere personen, die slechts éénmaal werden aangegeven. Het opvallende hierbij is dat bijna de helft van de respondenten (43%) die de optie ‘andere’ aanduiden, aangeven dat een seksuoloog de meeste geschikte persoon is om seksuele voorlichting te geven (zie *Tabel 11*).

Tabel 11, Andere personen die seksuele voorlichting moeten geven volgens de ouders

Score	Frequentie	Valied Percentage
Geen (duidden geen andere aan)	226	50,1
A; seksuoloog	192	42,5
B; vertrouwenspersoon	14	3,1
C; ouders	8	1,8
D; andere	4	,9
E; CLB	3	,7
F; arts	4	,9
Totaal	451	100,0

De vragenlijst vroeg de ouders ook om de verschillende aspecten in seksuele opvoeding, met name de biologische aspecten van voorplanting (lichamelijk functioneren), de technische aspecten van voortplanting (handelingen van voortplanting), relatievorming en veilig vrijen, in volgorde van belangrijkheid te zetten. De onderzoekers waren zich ervan bewust dat dit veruit de moeilijkste vraag uit de enquête was, de bevindingen zijn uitermate interessant.

Veruit 35% van de respondenten vindt de biologische aspecten van voorplanting het minst belangrijk (zie *Tabel 12*) en 54% vindt de technische aspecten het minst belangrijk (zie *Tabel*

12). De aspecten relatievorming en veilig vrijen echter worden door de ouders als meest belangrijkst bevonden. Van de respondenten vonden 46% deze aspecten het belangrijkste. (zie Tabel 12).

Tabel 12, Vergelijkende tabel belangrijkheid verschillende aspecten van seksuele opvoeding

Score	<i>Biologische aspecten</i>		<i>Technische aspecten</i>		<i>Relatievorming</i>		<i>Veilig vrijen</i>	
	Frequentie	Valied Percentage	Frequentie	Valied Percentage	Frequentie	Valied Percentage	Frequentie	Valied Percentage
Belangrijkst	30	6,7	9	2,0	201	45,9	205	45,5
Minder belangrijk	59	13,1	27	6,0	173	38,4	192	42,6
Nog minder belangrijk	206	45,7	171	37,9	34	7,5	40	8,9
Minst belangrijk	156	34,6	244	54,1	37	8,2	14	3,1
Totaal	451	100,0	451	100,0	451	100,0	451	100,0

Als men hierbij in het achterhoofd houdt dat seksuele opvoeding in het vierde tot en met het zesde jaar secundair onderwijs vooral toegespitst is op de biologische en technische aspecten van de voortplanting, is deze bevinding van de ouders boeiend. Hiermee kan ook de hypothese ‘ouders van jongeren uit het hoger middelbaar vinden relatievorming prioritair’ aanvaard worden. De percentages laten duidelijk zien dat bijna de helft van de ouders relatievorming het belangrijkste vindt, slechts 7% en 2% vinden de biologische aspecten of de technische aspecten het belangrijkste.

2.5.3.2. Vergelijking van gemiddelde score voor specifieke groepen, vragen (t-toetsen)

Verschillen tussen vaders en moeders

Een belangrijk onderwerp dat dient getest te worden is de vraag of er verschillen zijn in de meningen naargelang een vader of een moeder de test heeft ingevuld. Zoals reeds gezegd zijn er meer moeders (72,7%) die de vragenlijst hebben ingevuld dan vaders (27,3%). Bij deze test wordt er geen rekening gehouden met de enquêtes die eventueel door de ouders samen werden ingevuld, omdat hiervan geen gegevens zijn.

Er wordt zowel gekeken naar de items die significant verschillend zijn als diegene die statistisch geen verschil kennen, maar waar het wel verwacht kan worden.

Een eerste item is uiteraard de leeftijd. Er is een significant verschil tussen de gemiddelde leeftijd van de vader en de moeder. De vaders zijn gemiddeld 45,7 jaar oud en de moeders 42,8 jaar, (45,7 vs 42,9; $t = 7,1$; $vg = 447$; $p < .001$). De vaders zijn dus significant ouder dan de moeders. Deze vaststelling is niet vreemd, bij koppels, gehuwd of niet, is de man meestal ouder dan de vrouw.

Een tweede item dat significant verschillend is tussen vaders en moeders is de stelling 'scholen moeten in elk jaar minstens één maal per trimester aandacht besteden aan seksuele opvoeding'. Vaders zijn het met deze stelling 'eerder eens', moeders zijn het hiermee 'eerder oneens', dit wil zeggen dat vaders het belangrijker vinden dat scholen elk jaar minstens een maal per trimester aandacht besteden aan seksuele opvoeding (3,2 vs 2,9; $t = 2,7$; $vg = 449$; $p < .001$). Wanneer er gekeken wordt naar significante verschillen tussen vaders en moeders bij de items van de pijler inhoud, ziet men dat er geen discrepanties worden gevonden. Vaders en moeders hebben dezelfde mening over de inhoud van seksuele opvoeding. De meerderheid was het met deze stellingen 'helemaal eens'.

Voor de andere items werd geen significant verschil gevonden tussen de meningen van vaders en moeders. Hieruit werd besloten om de vaders en de moeders als groep respondenten (ouders) samen te houden in de verdere bespreking van de resultaten.

Verschillen tussen zonen en dochters

Bij deze test werd er gekeken naar eventuele verschillen bij de antwoorden van de ouders naargelang het kind waarop de vragenlijst betrekking heeft een jongen of een meisje is.

De sekseverdeling bij de kinderen is ongeveer gelijk, 48,3% zijn jongens en 52% zijn meisjes.

De test wees uit dat er geen significante verschillen zijn tussen de antwoorden van de ouders naargelang zij een zoon of een dochter hebben. Dit is uiteraard positief nieuws, het wil immers zeggen dat ouders geen verschil willen in seksuele opvoeding naarmate het aan meisjes of jongens wordt gegeven. Ook wanneer men naar inhoud kijkt, vinden ouders het even belangrijk dat zowel jongens als meisjes kennis hebben over veilig vrijen, zich leren beschermen tegen SOA's en ongewenste zwangerschappen en het hebben over relatievorming. De trend dat seksuele opvoeding voor jongens niet zo belangrijk is, zou ook kunnen bevestigd worden door de stelling 'Doordat kinderen via de media (o.a. TV, Internet, jongerenmagazines) voldoende worden geïnformeerd over seksualiteit, is seksuele opvoeding op school overbodig'. Ouders van jongens zouden het hiermee meer eens kunnen zijn dan ouders van meisjes. Er werd gekeken of dit item verschillend is bij jongens en meisjes, maar er werd geen significant verschil gevonden ($1,3 \pm 0,5$) vs ($1,2 \pm 0,5$) ($t = 2,1$; $vg = 449$; $p < .033$).

Uit deze paragraaf kan worden vastgesteld dat de eerste hypothese 'Ouders van meisjes hechten meer belang aan seksuele opvoeding dan ouders van jongens' verworpen kan worden. Er werden immers geen significante verschillen gevonden tussen de antwoorden van de ouders naargelang zij een zoon of dochter hadden.

Verschillen tussen vaders van meisjes en vaders van jongens

Er is een trend dat er een verschil zou zijn in de stelling 'Seksuele opvoeding op school is noodzakelijk in de algemene vorming van een kind' van de pijler noodzakelijkheid van seksuele opvoeding op school. De vaders van meisjes zouden het hiermee meer eens zijn dan de vaders van jongens, maar het verschil is niet significant ($3,8$ vs $3,5$; $t = -1,87$; $vg = 121$; $p < .065$).

Ook bij de andere items is er geen significante discrepantie gevonden tussen de meningen van vaders van meisjes en vaders van jongens. De vaders maken en willen geen verschil in de seksuele opvoeding van hun dochters en zonen.

Verschillen tussen moeders van jongens en moeders van meisjes

Een significant verschil tussen de mening van moeders van meisjes en moeders van jongens is gevonden bij het item 'Seksuele opvoeding is noodzakelijk in de middelbare school'. De moeders van meisjes zijn het hier meer mee eens dan de moeders van jongens (3,8 vs 3,7; $t = -2,07$; $vg = 326$; $p < .04$). Het zou dan toch kunnen dat de ouders van een jongen seksuele opvoeding minder belangrijk vinden dan de ouders van een meisje, maar als de andere items bekeken worden, is er geen verschil terug te vinden. Uit de frequentietabel blijkt ook dat maar liefst 78% de optie 'helemaal eens' bij deze stelling aanduidde.

Verschillen tussen 'jonge ouders' (< 43 jaar) en 'oudere ouders' (> 43 jaar)

Interessant is ook om de eventuele verschillen in mening tussen de 'jonge ouders' en de 'oudere ouders' te bekijken. Een eerste item dat verschilt is uiteraard de leeftijd, de gemiddelde leeftijd van de min 43-jarigen is 40,6 jaar, van de plus 43-jarigen is het 46,8 jaar (40,6 vs 46,8; $t = -24,8$; $vg = 447$; $p < .001$).

Een ander item dat een verschil toonde is de stelling 'De school moet een deel van de verantwoordelijkheid opnemen voor seksuele opvoeding'. De jonge ouders zijn het hiermee minder eens dan de oudere ouders (3,06 ± 0,7) vs (3,2 ± 0,7), ($t = -2,2$; $vg = 447$; $p < .03$). Dit zou kunnen betekenen dat de jongere ouders hun verantwoordelijkheid voor wat seksuele opvoeding betreft, liever zelf willen opnemen. De oudere ouders voelen zich er misschien beter bij dat de school een deel van de seksuele opvoeding op zich neemt zodat ze er zelf niet of minder over moeten praten. Een andere reden zou kunnen zijn dat jongere ouders reeds seksuele opvoeding hebben gehad en in een minder restrictieve sfeer opgegroeid zijn.

Een laatste item dat verschillend is tussen de jonge en de oudere ouders is de vraag om de aspecten van seksuele opvoeding in volgorde van belangrijkheid te zetten. De jonge ouders zetten het aspect 'veilig vrijen, zich beschermen tegen ongewenste zwangerschappen en SOA's' meer op de eerste plaats. Dit wil zeggen dat ze dit het belangrijkste vinden (1,63 vs 1,77; $t = -1,97$; $vg = 447$; $p = .05$).

Er zijn ook twee items die een trend tot verschil vertonen, maar waarbij dit verschil statistisch niet significant is. Met de stelling 'Seksuele opvoeding is noodzakelijk in de kleuterklas' zijn de

jonge ouders het schijnbaar helemaal oneens en de oudere ouders eerder oneens ($1,9 \pm 0,9$) vs ($2 \pm 0,8$), ($t = -1,7$; $vg = 447$: $p < .099$). De stelling ‘Seksuele opvoeding is noodzakelijk in de lagere school’ vonden de oudere ouders meer eerder eens, dan de jongere ouders ($3,05 \pm 0,8$) vs ($3,2 \pm 0,8$), ($t = -1,9$; $vg = 447$: $p < .065$).

Voor de andere items werden geen verschillen in de mening tussen jonge en oudere ouders gevonden.

2.5.3.3. Bonferonni-test

Om de tweede hypothese ‘Ouders met een hoog opleidingsniveau hechten meer belang aan de seksuele opvoeding dan laaggeschoolden’ en de derde hypothese ‘Ouders met een laag opleidingsniveau geven meer verantwoordelijkheid aan de school wat betreft seksuele opvoeding’ te testen, is gebruikt gemaakt van een ANOVA-analyse met Bonferroni-correctie. Deze test gaat de verschillen tussen de groep hooggeschoolde ouders en de groep laaggeschoolde ouders na. Er zijn meerdere significante verschillen tussen de twee groepen teruggevonden.

De stelling ‘seksuele opvoeding op school is noodzakelijk in de algemene vorming van een kind’ leverde een significant verschil tussen ouders met een diploma lager onderwijs en ouders met een diploma universitair onderwijs ($p = .047$). De eerste groep ouders scoorde significant lager dan de tweede groep, dit wil zeggen dat de ouders met het lager onderwijs diploma het met deze stelling eerder eens waren, en de ouders met het universitair diploma het eerder helemaal eens waren. Er is eveneens een statistisch verschil tussen de ouders met een diploma middelbaar onderwijs en de ouders met een universitair diploma voor de stelling ‘het is belangrijk dat mijn kinderen weten wat veilig vrijen inhoudt’ ($p = .037$). De ouders met een middelbaar diploma waren het daar meer mee eens dan de ouders met een universitair diploma. In verband met de inhoud van seksuele opvoeding op school zijn er ook enkele significante verschillen teruggevonden. Met name bij de vraag waarbij de ouders werd gevraagd om verschillende aspecten van de inhoud van seksuele opvoeding in volgorde van belangrijkheid te zetten. Tussen de ouders met een diploma hoger onderwijs en de ouders met een diploma universitair onderwijs, is er een statistisch verschil bij de biologische aspecten van seksuele en relationele opvoeding ($p = .037$). De ouders die universitair onderwijs genoten hebben zetten de biologische aspecten hoger op de ladder van belangrijkheid dan de ouders met een diploma middelbaar onderwijs. Voor relatievorming werd eveneens een

statisch verschil teruggevonden tussen de ouders met een diploma middelbaar onderwijs en deze met een hogeschool diploma ($p = .015$). De ouders die hoger onderwijs hebben genoten, zetten relatievorming hoger dan de ouders met een middelbaar onderwijs diploma. Bij het inhoudsaspect veilig vrijen zijn er twee significante verschillen tussen verschillende groepen. Tussen de ouders met een lager onderwijs diploma en degene met een universitair diploma, zetten de eerste het aspect veilig vrijen hoger op de ladder van belangrijkheid dan de tweede groep ($p = .037$). Wanneer gekeken wordt naar het verschil tussen de ouders met een middelbaar onderwijs diploma en de ouders die universitair onderwijs genoten hebben, komt uit dat ook de ouders met een middelbaar onderwijs veilig vrijen belangrijker achten dan de ouders met een universitair diploma ($p = .004$).

Uit dit onderzoek blijkt dus dat er meestal een verschil is met de ouders die een universitair diploma hebben en dat deze ouders niet altijd het meest progressieve standpunt innemen. Als gekeken wordt naar de items van de pijlers 'noodzakelijkheid en belang van seksuele opvoeding op school', wordt duidelijk dat we de hypothese 'ouders met een hoog opleidingsniveau hechten meer belang aan seksuele opvoeding dan laaggeschoolden' niet zomaar kunnen aanvaarden of verwerpen. In de pijler noodzakelijkheid is enkel het item 'seksuele opvoeding is noodzakelijk in de algemene vorming van een kind', significant verschillend in het voordeel van de ouders met een universitair diploma. Voor de andere items wordt zowel in de pijler noodzakelijkheid als in de pijler belang geen significante verschillen terug gevonden. Hieruit kan toch besloten worden dat deze hypothese verworpen kan worden.

Wat de derde hypothese 'ouders met een laag opleidingsniveau geven meer verantwoordelijkheid aan de school wat betreft seksuele opvoeding' betreft, zijn er geen statistische verschillen tussen de groepen ouders teruggevonden in de pijler belang van seksuele opvoeding op school. Ook deze hypothese kan verworpen worden.

2.5.3.4. Vergelijking mening vader en moeders

Een andere boeiende vraag is of vaders en moeders een verschillende mening hebben over de inhoud van seksuele en relationele vorming. Hiervoor werd een Chi-Square test uitgevoerd op de verschillende aspecten van seksuele opvoeding die in de vragenlijst waren opgenomen, namelijk biologische aspecten, technische aspecten, relatievorming en veilig vrijen. Alleen bij de

biologische aspecten werd er een verschil tussen de vaders en moeders gevonden. De vaders hechten in vergelijking met de moeders meer belang aan de biologische aspecten van seksuele en relationele vorming (20,3% vs 10,4%; $\chi^2 = 7,9$; $vg = 3$; $p = .048$).

Voor het aspect relatievorming is er een trend naar verschil tussen vaders en moeders. Moeders zouden relatievorming belangrijker vinden dan vaders (32,5% vs 40,5%), maar dit verschil is niet significant ($p = .082$).

Wat de technische aspecten en het veilig vrijen betreft, zijn er geen verschillen teruggevonden tussen vaders en moeders.

Er werd ook nagekeken of de ouders vonden dat de inhoud van seksuele en relationele vorming moet verschillen naargelang het geslacht van het kind. Bij het statistisch analyseren werd duidelijk dat dit voor geen enkel aspect het geval is.

Er werd via crosstabs evenzeer geen beste voorlichter gevonden in functie van het geslacht van het kind. De ouders hadden de keuze tussen de klastitularis, de leerkracht godsdienst, de leerkracht biologie en 'andere', waarbij ze dan zelf een voorstel tot voorlichter konden geven. Er was ook geen voorkeur voor voorlichter naargelang het geslacht van de ouders of in functie van de opleiding van de ouders.

Evenzo gaven de ouders geen voorkeur voor een bepaalde voorlichter naargelang het gevolgde jaar secundair onderwijs.

2.6. Discussie

In dit deel van de verhandeling wordt ingegaan op de bespreking van de onderzoeksvragen. Er is eveneens aandacht voor verdere relevante statistische bevindingen die niet direct invloed hebben op de hypothesen, maar toch het vermelden waard zijn. Ten slotte worden de voorstellen en de opmerkingen van de ouders vermeld over de wijze waarop scholen en ouders beter kunnen samenwerken rond relationele en seksuele vorming.

2.6.1. Bespreking onderzoeksvragen

In het eerste onderdeel van de discussie worden de verschillende onderzoeksvragen aangehaald. Er wordt gekeken of ze aanvaard of verworpen worden en waarom dit wel of niet gebeurt. Verder worden nog andere belangrijke conclusies uit de statistische bespreking aangehaald en

worden er mogelijke verklaringen voor gezocht. Deze verklaringen zijn uiteraard niet bewezen en verdienen verder aandacht in toekomstig onderzoek.

2.6.1.1. Ouders van meisjes hechten meer belang aan de seksuele opvoeding dan ouders van jongens

Bij het opstellen van de onderzoeksvragen werd vooral nagegaan wat er speelt in het maatschappelijk denken in verband met relationele en seksuele opvoeding. Vaak wordt in ‘vakjes’ en in bepaalde normen gedacht en gehandeld als men spreekt over seksuele vorming. Men gaat ervan uit dat er heel wat verschillen zijn tussen het denken van vaders en moeders als het gaat over de seksuele en relationele opvoeding van hun zonen of dochters. Het zou dan vooral gaan over een verschillend denken en handelen naargelang hun kind een meisje of een jongen is. Uit de statistische resultaten blijkt dat deze hypothese verworpen kan worden. Er werden echter geen statistische verschillen gevonden tussen de ouders van meisjes en de ouders van jongens bij de drie pijlers: noodzakelijkheid, belang en inhoud van seksuele opvoeding op school. Dit is uiteraard een positief resultaat. Zowel ouders van meisjes als ouders van jongens vinden seksuele opvoeding belangrijk en hierin speelt het geslacht van hun kinderen geen rol. Met dit resultaat kan men het maatschappelijk denken dat de ouders van meisjes verschillend denken of handelen dan de ouders van jongens betreffende relationele en seksuele vorming, tegenspreken.

In de literatuur van deze verhandeling is er niet gesproken over een verschillend handelen in seksuele opvoeding van de ouders naargelang het geslacht van het kind. Jongeren zien hun ouders niet als een belangrijke informatiebron wat betreft relationele en seksuele vorming. Ouders, en het gezin in het algemeen, kunnen in de seksuele opvoeding een cruciale rol spelen. Toch blijft het voor velen van hen een moeilijke taak.

In deze paragraaf worden verder de verschillen tussen vaders en moeders, zonen en dochters, vaders van meisjes, vaders van jongens, moeders van jongens en moeders van meisjes en jonge en oude ouders bekeken en besproken.

In de resultaten vonden we wel enkele verschillen tussen vaders en moeders. De vaders zijn significant ouder dan de moeders. Deze vaststelling is niet vreemd, bij koppels, gehuwd of niet, is

de man meestal ouder dan de vrouw. Er zijn allerlei sociologische verklaringen die dit fenomeen verklaren (Matthijs, 2006). Een ander verschil is de stelling 'scholen moeten in elk jaar minstens een maal per trimester aandacht besteden aan seksuele opvoeding'. Vaders vinden deze stelling 'eerder eens', moeders vinden het 'eerder oneens', dit wil zeggen dat vaders het belangrijker vinden dat scholen elk jaar minstens eenmaal per trimester aandacht besteden aan seksuele opvoeding. Bij deze vaststelling kunnen wel wat vragen rijzen. Mogelijk praten vaders thuis niet graag over seksuele opvoeding en vinden ze het belangrijk dat de school er regelmatig, elke trimester, aandacht aan besteed zodat zijzelf er minder over moeten spreken. Misschien zijn vaders eerder 'kwantiteitsgericht, kijken ze meer naar het aantal uren dat aan seksuele opvoeding gespendeerd wordt en vinden moeders de inhoud misschien belangrijker? Wanneer er gekeken wordt naar significante verschillen tussen vaders en moeders bij de pijler inhoud, ziet men dat er geen discrepanties worden gevonden. Vaders en moeders hebben dezelfde mening over de inhoud van seksuele opvoeding.

Uit deze resultaten kan men besluiten dat vaders en moeders er ongeveer eenzelfde mening over seksuele en relationele opvoeding op na houden. Dit is natuurlijk een uiterst positief resultaat. Er wordt vaak gezegd dat het vooral de moeders zijn die zich met seksuele en relationele vorming bezighouden. In praktijk zal dit ook zo zijn, aangezien in de meeste gezinnen het vooral de moeders zijn die zich meer met de opvoeding bezighouden. Kinderen zeggen ook dikwijls zelf dat ze met vragen en problemen over relaties en seks, als ze al naar hun ouders gaan met deze vragen -want uit de literatuur blijkt dit een uitzondering- eerder naar hun moeder gaan. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat moeders, en vrouwen, meer over emoties (kunnen) praten dan vaders. Een ander maatschappelijk standpunt is dat vaders conservatiever zijn inzake seksuele en relationele opvoeding. Uit het onderzoek blijkt dat ouders dezelfde visie hebben over de items van de pijler inhoud van seksuele opvoeding op school. Hierin zaten enkele 'progressievere' items, zoals het gebruik van expliciet materiaal en het aan bod laten komen van alle aspecten van relationele en seksuele vorming.

Uit dit onderzoek blijkt dat vaders en moeders eenzelfde opvatting over relationele en seksuele vorming hebben. Ook al gaan de kinderen naar hun mama met vragen of problemen, er zal, voor deze gezinnen toch, geen verschil zijn tussen de opinie van de mama of die van de papa.

Uit de vragenlijsten bleek ook dat er geen significante verschillen zijn tussen de antwoorden van de ouders naargelang zij een zoon of een dochter hebben. Dit wil zeggen dat ouders geen verschil

willen in seksuele opvoeding naarmate het aan meisjes of jongens wordt gegeven. Ook wanneer men naar inhoud kijkt, vinden ouders het even belangrijk dat zowel jongens als meisjes kennis hebben over veilig vrijen, zich leren beschermen tegen SOA's en ongewenste zwangerschappen en het hebben over relatievorming. Men hoort namelijk dikwijls dat (alleen) meisjes moeten weten wat veilig vrijen en anticonceptie inhoudt en dat zij verantwoordelijk worden gesteld voor bescherming tegen ongewenste zwangerschappen. Relatievorming behoort blijkbaar ook alleen tot hun domein. Het is beslist goed nieuws dat ouders hiermee niet akkoord gaan en dezelfde seksuele opvoeding willen voor jongens en meisjes. Met dit resultaat dienen de scholen die voor de seksuele opvoeding nog steeds de jongens en de meisjes in aparte groepen zetten, om dan 'aangepaste' vorming te geven, deze traditie op te geven.

Er is geen significante discrepantie gevonden tussen de meningen van vaders van meisjes en vaders van jongens. Het is positief vast te stellen dat vaders geen verschil willen in de seksuele opvoeding van zowel hun dochters en zonen, ze willen een gelijke seksuele opvoeding ongeacht het geslacht van het kind waarop de vragenlijst betrekking heeft.

Er wordt dikwijls vanuit gegaan dat vaders conservatiever zijn tegenover hun dochters dan tegenover hun zonen. Deze vaststelling spreekt deze opinie tegen. Vaders vinden het belangrijk dat zowel hun dochters als hun zonen dezelfde seksuele opvoeding krijgen en dus evenveel kennis opdoen, zodat een koppel samen de verantwoordelijkheid kan opnemen.

Uit de resultaten kwamen wel een paar verschillen tussen moeders van jongens en moeders van meisjes naar boven. Er werd een significant verschil gevonden tussen de mening van moeders van meisjes en van jongens voor wat betreft de noodzakelijkheid van seksuele opvoeding in de middelbare school. De moeders van meisjes zijn het hier meer mee eens dan de moeders van jongens. Het zou dan toch kunnen dat de moeders van een jongen seksuele opvoeding minder belangrijk vinden dan de moeders van een meisje. Op basis van een analyse van de andere items is er echter geen verschil terug te vinden. Uit de frequentietabel blijkt ook dat maar liefst 78% de optie 'helemaal eens' bij deze stelling aanduidde.

Doordat er voor de andere stellingen geen verschil werd gevonden tussen de moeders van jongens en de moeders van meisjes kan men besluiten dat hoewel er voor de stelling een significant verschil gevonden is, er geen verschillende opinie is tussen de moeders van jongens en de moeders van meisjes. Ook de moeders zijn niet toleranter of progressiever wat de seksuele

opvoeding van jongens betreft. Net zoals de vaders willen de moeders dezelfde seksuele opvoeding ongeacht het geslacht van het kind waarop de vragenlijst betrekking heeft.

Het is ook interessant te kijken naar de verschillen tussen ‘jonge ouders’ (< 43 jaar) en ‘oudere ouders’ (> 43 jaar). Er werd een duidelijk verschil gevonden voor het item dat verwijst naar de mate waarin de school verantwoordelijkheid moet opnemen voor seksuele opvoeding’. De jonge ouders zijn het hiermee minder eens dan de oudere ouders. Dit zou kunnen betekenen dat de jongere ouders hun verantwoordelijkheid voor wat seksuele opvoeding betreft, liever zelf willen opnemen. De oudere ouders voelen zich er misschien beter bij dat de school een deel van de seksuele opvoeding op zich neemt zodat ze er zelf niet of minder over moeten praten. Een andere reden zou kunnen zijn dat jongere ouders reeds seksuele opvoeding hebben gehad en in een minder restrictieve sfeer opgegroeid zijn.

Een ander item dat verschilt is de vraag om de aspecten van seksuele opvoeding in volgorde van belangrijkheid te zetten. De jonge ouders zetten het aspect ‘veilig vrijen, zich beschermen tegen ongewenste zwangerschappen en SOA’s’ meer op de eerste plaats. Dit wil zeggen dat ze dit het belangrijkste vinden. Dit resultaat is misschien niet zo vreemd. De ouders die jonger zijn dan 43 jaar, zijn sinds hun jeugd jaren geconfronteerd met de opkomst van AIDS en SOA’s en dit is er de laatste jaren niet op verminderd. De jongeren van nu en hun ouders worden uiteraard meer dan ooit geconfronteerd met berichten in de media over een stijgend aantal HIV-infecties, SOA-infecties en tienerouders. De media spelen hier gretig op in. Het is dan ook niet verwonderlijk dat ouders willen dat hun kinderen hierover worden ingelicht en tegen worden beschermd.

Er zijn ook twee items die een trend tot verschil vertonen, maar waarbij dit verschil statistisch niet significant is. Met de stelling ‘Seksuele opvoeding is noodzakelijk in de kleuterklas’ zijn de jonge ouders het eerder helemaal oneens en de oudere ouders eerder oneens. De stelling ‘Seksuele opvoeding is noodzakelijk in de lagere school’ vonden de oudere ouders meer eerder eens, dan de jongere ouders.

Voor de andere items werden geen verschillen in de mening tussen jonge en oudere ouders gevonden.

2.6.1.2. Ouders met een hoog opleidingsniveau hechten meer belang aan seksuele opvoeding dan laaggeschoolden

In de literatuur is er niet gesproken over een bestaand verschil in belang van seksuele opvoeding afhankelijk van het opleidingsniveau van de ouders. Aangezien er weinig of geen literatuur te vinden is over de mening van ouders over seksuele opvoeding op school, was het moeilijk om hypothesen op te stellen of ernaar te refereren.

Voor het opstellen van de onderzoeksvragen werd er dus nagegaan wat er speelt in het maatschappelijk denken in verband met relationele en seksuele opvoeding. Zoals reeds gezegd wordt er vaak in bepaalde normen gedacht en gehandeld als men spreekt over seksuele vorming. Hierbij kan men ook denken aan een verschil in handelen en denken betreffende relationele en seksuele opvoeding naargelang het onderwijs dat de ouders genoten hebben.

Uit de statistische resultaten blijkt dat deze hypothese eveneens verworpen kan worden. Er werden niet voldoende statistische verschillen tussen de ouders met een hoog opleidingsniveau en de ouders met een laag opleidingsniveau gevonden in de drie pijlers noodzakelijkheid, belang en inhoud van seksuele opvoeding op school.

Alleen het item 'seksuele opvoeding is noodzakelijk in de algemene vorming van een kind' is significant verschillend, waarbij de ouders met een universitair diploma dit idee belangrijker vinden en meer steunen. Voor de andere uitspraken wordt, zowel in de pijler 'noodzakelijkheid van seksuele opvoeding op school' als in de pijler 'belang van seksuele opvoeding op school' geen verschil teruggevonden tussen de ouders met een hoog opleidingsniveau en deze met een laag opleidingsniveau. Deze hypothese kan dus worden verworpen. Als er wordt gekeken naar de andere pijlers met hun items, zijn er enkele verschillen terug te vinden tussen de hooggeschoolde en de laaggeschoolde ouders. Het is interessant om de verschillen in deze paragraaf te bespreken, ook al hebben ze geen directe invloed op het aanvaarden of verwerpen van de hypothese.

De stelling 'het is belangrijk dat mijn kinderen weten wat veilig vrijen inhoudt' geeft een verschil tussen ouders met een middelbaar diploma en deze met een universitair diploma. De eerste groep ouders is het er meer mee eens dan de tweede groep. Dit verschil is misschien verrassend. In onze maatschappij wordt dikwijls gesuggereerd dat de ouders met een hogeschool of universitair

diploma meer progressief denken (vanwege hun kritisch denken, gestimuleerd tijdens hun studies). Uit dit onderzoek blijkt dat dit in deze onderzoeksgroep niet altijd het geval is. Het is natuurlijk moeilijk te bepalen wat ‘conservatief’ en wat ‘progressief’ is. De parameters hiervoor zijn niet voor iedereen dezelfde. In het kader van deze verhandeling verwijst het progressief denken naar het kiezen voor aspecten van seksuele opvoeding die nog te weinig aan bod komen, zoals relatievorming en veilig vrijen.

In verband met de inhoud van seksuele opvoeding op school zijn er ook enkele significante verschillen teruggevonden. Met name bij de vraag waarbij de ouders werd gevraagd om verschillende aspecten van de inhoud van seksuele opvoeding in volgorde van belangrijkheid te zetten. De ouders die universitair onderwijs genoten hebben, vinden de biologische aspecten belangrijker dan de ouders met een diploma middelbaar onderwijs.

Als men het maatschappelijk denken volgt en ouders met een universitair diploma als meer progressief ziet, kan het vreemd overkomen dat zij de biologische aspecten belangrijker vinden dan degenen met een middelbaar diploma. Het is namelijk zo dat de biologische aspecten in verband met seksualiteit in de eindtermen vermeld zijn en dat de school ervoor moet zorgen dat de leerlingen dit kennen.

De andere, meer progressieve en niet zo evidente aspecten, zoals relatievorming en veilig vrijen, zijn vakoverschrijdende eindtermen. Voor deze eindtermen heeft de school een inspanningsverplichting, waarbij de leerlingen niet expliciet getest worden op hun ‘kennis’. Als de ouders met een universitair diploma dit weten, is het vreemd dat ze dan toch de biologische aspecten op de voorgrond zetten. Men zou immers denken dat deze ouders willen dat ook de andere, niet zo evidente aspecten als gevoelens, aan bod komen en dat er aandacht aan wordt besteed. Uit dit onderzoek blijkt dat dit niet zo is. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat de ouders die universitair onderwijs genoten hebben, vinden dat de school vooral aandacht moet hebben voor de wetenschappelijke vorming. Biologie is een wetenschap waarin alles wetenschappelijk is onderbouwd, alles is wetenschappelijk te verklaren. Kinderen moeten hiervan kennis nemen. De menswetenschappelijke onderwerpen zoals veilig vrijen en relatievorming hebben weinig of geen aandacht nodig in school. Het zou namelijk kunnen zijn dat deze ouders dit toch belangrijke aspecten vinden die ze zelf aan hun kinderen willen meegeven. De ouders vinden zichzelf de meeste geschikte persoon om deze waarden mee te geven. De school speelt er dan ook geen enkele rol in. Een alternatieve verklaring zou kunnen

zijn dat de ouders hun kinderen hierdoor meer ruimte willen geven voor zelfontdekking. Dit kan heel wat kansen tot groei inhouden .

Een andere mogelijke interpretatie is dat ouders met een universitaire scholingsgraad alleen belang hechten aan wetenschappelijke zaken, zoals de biologie van de voortplanting. Praten over relatievorming en veilig vrijen gaat te ver voor hen. De kinderen weten alles al en hoeven daar niet meer over geïnformeerd te worden. Ze praten erover onder elkaar en dat is voldoende. De school moet haar tijd in belangrijkere zaken steken.

Wat de ouders met een middelbaar diploma betreft, kunnen er ook mogelijke verklaringen worden vooropgesteld. Zij schatten het belang van de biologische aspecten lager in maar hechten dan weer meer belang aan de andere aspecten. Hiermee zouden ze kunnen zeggen dat ook de minder evidente zaken, zoals relatievorming en veilig vrijen een belangrijke plaats moeten krijgen in het onderwijsaanbod rond relationele en seksuele opvoeding. Een alternatieve hypothese is dat ouders het niet evident vinden om zelf over deze ‘gevoelige’ zaken te praten en dat ze het daarom liever aan de school overlaten.

Het item relatievorming wordt door de ouders met een diploma hoger onderwijs als belangrijker ingeschat dan door de ouders met een middelbare scholingsgraad . Het is mogelijk dat ouders met een hoger onderwijs diploma het belangrijk vinden dat relatievorming aan bod komt tijdens de seksuele vorming. In vergelijking met het voorgaande wordt vastgesteld dat de ouders met een middelbaar onderwijs diploma de biologische aspecten minder belangrijk vinden dan de ouders met een universitair diploma en de relatievorming vinden deze ouders minder belangrijk dan de ouders met een hoger onderwijs diploma.

Bij het inhoudsaspect ‘veilig vrijen’ zijn er twee verschillen tussen twee groepen. De ouders met een lagere school diploma zetten veilig vrijen hoger op de ladder van belangrijkheid dan de ouders met een universitair diploma. Ook de ouders met een middelbaar onderwijs diploma achten veilig vrijen belangrijker dan degenen met een universitair diploma.

Als de ouders met een universitair diploma meer progressief geacht worden, is het vreemd dat ze veilig vrijen minder belangrijk achten dan de ouders met een lager onderwijs diploma en degenen met een middelbaar onderwijs diploma. Zoals reeds gezegd maakt relatievorming en veilig vrijen deel uit van de vakoverschrijdende eindtermen, toch is het niet evident dat de school er effectief

aandacht aan besteed. Daarom zou men verwachten dat deze ouders voorstander zouden zijn van het aan bod laten komen van dit deel van seksuele opvoeding. Uit dit onderzoek blijkt dat de ouders met een lager en degene met een middelbaar diploma hier meer belang aan hechten dan de ouders met een universitair diploma. Een verklaring zou zijn dat de universitair vinden dat ze als ouder beter zelf met hun kinderen over veilig vrijen kunnen praten en dat de aandacht van de school hiervoor overbodig is. Het zou ook kunnen dat de ouders vinden dat de kinderen het toch allemaal al weten, door er met elkaar over te praten of via de media en dat de school daar geen aandacht aan moet besteden. Een andere uitleg zou kunnen zijn dat de ouders vinden dat het te vroeg is om hun kinderen daarmee in contact te brengen en erover te spreken. Ze zijn er te jong voor en het zou hen alleen maar op ideeën brengen. Of ze willen überhaupt niet dat er ooit over gepraat wordt. Als de laatste verklaringen de meeste aanhang hebben, blijkt dat de ouders met een universitair diploma veeleer conservatief dan progressief zijn. Een progressievere verklaring kan als volgt klinken. De ouders willen hun kinderen ruimte geven voor zelfontdekking omdat dit heel wat groeikansen kan inhouden.

De ouders met een lager of een middelbaar onderwijs diploma zetten veilig vrijen hoger op de ladder van belangrijkheid dan de ouders met een universitair diploma. Hiermee kan duidelijk worden dat ze veilig vrijen een uiterst belangrijk item vinden waar de school voldoende aandacht aan moet besteden. De meeste ouders beseffen immers dat de biologische en de technische aspecten van voorplanting doorgaans wel gekend zijn, maar dat de minder evidente, gevoelsmatige zaken, in de regel veel minder aan bod komen.

Dit kan een zuivere mening zijn, maar het zou ook kunnen dat ze er als ouders zelf niet met hun kinderen over willen praten, omdat dit hen moeilijk ligt. Als de school zijn verantwoordelijkheid op dit gebied opneemt, vinden de ouders het misschien niet meer nodig om er zelf met de kinderen over te praten.

2.6.1.3. Ouders met een laag opleidingsniveau geven meer verantwoordelijkheid aan de school wat betreft seksuele opvoeding

Zoals reeds enkele keren werd vermeld, werd er bij het zoeken naar hypothesen vertrokken vanuit algemeen geldende ideeën over seksuele en relationele opvoeding. Er wordt immers veel in hokjes en in bepaalde normen gedacht. Een gekende veronderstelling is dat er een verschil is in denken en handelen betreffende relationele en seksuele opvoeding in functie van de scholingsgraad van de ouders.

Er wordt verondersteld dat ouders die een laag opleidingsniveau hebben, meer verantwoordelijkheid aan de school geven omtrent seksuele en relationele opvoeding. Deze ouders zouden het moeilijk hebben om met hun kinderen over seksualiteit en relaties te praten, ze zouden zich onzeker en lastig voelen. Om die reden zou het voor hen een opluchting zijn als de school zijn verantwoordelijkheid op het vlak van seksuele opvoeding opneemt en de kinderen erover inlicht.

Deze veronderstelling werd omgezet in een onderzoeksvraag. Uit dit onderzoek blijkt nu dat dit niet het geval is. Ouders met een laag opleidingsniveau geven niet meer verantwoordelijkheid aan de school wat betreft seksuele opvoeding, er werden geen verschillen gevonden tussen de groepen ouders voor wat betreft het belang dat wordt gehecht aan seksuele opvoeding op school. De hypothese kan dus verworpen worden.

Dit wil zeggen dat uit dit onderzoek blijkt dat de ouders de ‘hete aardappel’ wat seksuele opvoeding soms dreigt te zijn, niet doorschuift naar de school, maar ook zelf ouderlijke verantwoordelijkheid hieromtrent opneemt.

Met het verwerpen van de hypothese ‘ouders met een laag opleidingsniveau geven meer verantwoordelijkheid aan de school wat betreft seksuele opvoeding’, kan geconcludeerd worden dat de verklaring uit de paragraaf 2.6.1.2 niet klopt. Er is in die paragraaf een verschil gevonden wat betreft de belangrijkheid van de biologische aspecten, waarbij de ouders met een universitair diploma dit meer belangrijk vonden, dan diegene met een middelbaar onderwijs diploma. Dit impliceert dat de laatste groep ouders relatievorming en veilig vrijen belangrijker vinden dan de biologische aspecten. Als verklaring hiervoor werd aangehaald dat ouders met een middelbaar diploma het moeilijk vinden om over relatievorming en veilig vrijen te praten met hun kinderen

en het daarvoor aan de school willen overlaten. Immers door deze hoger te scoren, is er meer kans dat het wordt opgenomen in het onderwijsbeleid. Maar met het verwerpen van de hypothese ‘ouders met een laag opleidingsniveau geven meer verantwoordelijkheid aan de school wat betreft seksuele opvoeding’, kan geconcludeerd worden dat de voorgaande verklaring niet klopt en dus niet gebruik mag worden.

2.6.1.4. Ouders van jongeren uit het hoger middelbaar vinden relatievorming prioritair

Een andere veronderstelling is dat ouders naarmate dat hun kinderen ouder worden, anders gaan denken over relationele en seksuele vorming. Waar men aanvankelijk nog veel aandacht schenkt aan de biologische en technische aspecten van voortplanting, worden naarmate de kinderen ouder worden, andere dimensies van de seksualiteit belangrijker, zoals relatievorming en veilig vrijen. Aangezien dit onderzoek de ouders van de leerlingen van het vierde, vijfde en zesde secundair onderwijs omvat, was dit een geschikte hypothese om te onderzoeken. Uit de frequentietabellen (zie 2.5.3.1, p 44) bleek dat de aspecten relatievorming en veilig vrijen door 46% van de ouders als het meest belangrijk worden gevonden.

Als men hierbij in het achterhoofd houdt dat seksuele opvoeding in het vierde tot en met het zesde jaar secundair onderwijs vooral toegespitst is op de biologische en technische aspecten van voortplanting, is dit een belangrijke bevinding. Deze gegevens tonen immers aan dat de inhoud die wordt gegeven in de scholen verschillend is van wat ouders inhoudelijk in de laatste jaren van het secundair onderwijs verwachten. Daarmee werd ook de hypothese dat ‘ouders van jongeren uit het hoger middelbaar vinden relatievorming prioritair’ bevestigd. De percentages laten duidelijk zien dat bijna de helft van de ouders relatievorming het belangrijkste vindt, tegenover 7% en 2% wat de biologische aspecten of de technische aspecten betreft.

Verder onderzoek zou deze bevindingen moeten bevestigen zodat er een nieuwe impuls zou kunnen worden gegeven aan het onderwijsbeleid. Indien men rekening wil houden met de wensen van de ouders mag er meer aandacht komen voor relatievorming en veilig vrijen in de eindtermen en lesplanningen.

2.6.2. Bespreking verdere relevante statistische bevindingen

In dit onderdeel van de discussie wordt nog stilgestaan bij een aantal interessante bevindingen uit dit onderzoek. Er wordt nader gekeken naar gegevens uit de frequentietabellen en de crosstabs in functie van de drie pijlers waarop de items in het onderzoek gebaseerd zijn. Er worden een aantal mogelijke verklaringen aangereikt die in verder onderzoek moeten worden getoetst.

Noodzakelijkheid van seksuele opvoeding op school

In de pijler ‘noodzakelijkheid van seksuele opvoeding’ werd nagegaan of ouders het noodzakelijk vinden dat kinderen überhaupt seksuele opvoeding krijgen. Er werd onderzocht of ouders van mening zijn dat seksuele opvoeding bijdraagt tot een goede ontwikkeling van een persoon. Er werd eveneens gepolst naar wanneer ouders het nodig achten dat seksuele opvoeding gegeven wordt: vanaf kleuter-, lager of middelbaar onderwijs.

Uit het onderzoek blijkt dat ouders het noodzakelijk vinden dat kinderen op school seksuele opvoeding krijgen en ze zijn ervan overtuigd dat dit ook een meerwaarde geeft aan hun algemene ontwikkeling. Seksuele opvoeding is volgens de ouders eveneens noodzakelijk voor de algemene vorming van hun kind en blijkt belangrijk in onze hedendaagse samenleving.

Terwijl de meerderheid van de ouders vindt dat seksuele opvoeding noodzakelijk is in de middelbare school, vindt slechts de helft van de ouders seksuele opvoeding noodzakelijk in de lagere school, en nog minder achten het van belang in de kleuterklas. Dit is niet zo verwonderlijk. Men wil kinderen ver van seksualiteit houden en seksualiteit ver van kinderen. Ouders vinden seksualiteit onbelangrijk voor de kleuterleeftijd omdat ze vrezen dat ze hun kinderen daarmee zouden aansporen tot seksueel gedrag. Echter vanuit de studie van de seksuele ontwikkeling is gebleken dat kinderen vanaf de peuterleeftijd regelmatig ‘seksueel gedrag’ stellen. Het is ook algemeen bekend dat kleuters en lagere schoolkinderen seksueel getinte spelen doen, zoals doktertje of vadertje en moedertje spelen. Hierdoor creëren ze een situatie die het hen mogelijk maakt hun nieuwsgierigheid naar het andere geslacht te bevredigen, een situatie waarin ze elkaar’s lichaam kunnen zien, vergelijken en aanraken. Op voorwaarde dat, ze zoveel lichamelijk contact hebben als ze zelf willen zonder dat er sprake is van exploitatie, druk of uitbuiting komt dit de ontwikkeling van het kind ten goede. Dit staat toch in contrast met het feit dat ouders niet wensen dat relationele en seksuele vorming in de kleuterklas aan bod zou kunnen komen. Dit is waarschijnlijk een gevolg van het feit dat ouders te vaak te eng over seksuele opvoeding in

technische denken, wat inderdaad voor kinderen van deze leeftijd te hoog gegrepen zou zijn. Als men kiest voor seksuele opvoeding vanaf de kleuterklas is dit uiteraard aangepast aan de leeftijd. Bijna alle ouders deelden de mening dat kinderen via de media onvoldoende worden geïnformeerd over seksualiteit, zodat seksuele opvoeding op school een noodzaak blijft. Hiermee mag de hypothese ‘dat ouders denken dat er geen seksuele vorming meer nodig is, omdat de kinderen het allemaal al weten via de verschillende media’ worden, verworpen.

Belang van seksuele opvoeding op school

Hier stond de vraag centraal of ouders vinden dat de school wel de meest geschikte plaats is om seksuele en relationele vorming te geven. Hierbij aansluitend werd ook de vraag gesteld naar wie de meeste verantwoordelijkheid heeft inzake seksuele en relationele opvoeding. Moeten vooral de school of zij zelf hiervoor instaan, of zou er idealiter een wisselwerking moeten zijn tussen beide?

Uit de resultaten blijkt dat de helft van de ouders vindt, dat scholen verplicht zijn om seksuele opvoeding te voorzien in het lessenpakket. Dat is ook bevestigd in de eindtermen, maar de wijze waarop scholen dat moeten doen staan niet vast. De ouders in dit onderzoek geven aan dat ze de scholen medeverantwoordelijk achten voor seksuele en relationele vorming en wensen dat er ook over de inhoud hiervan moet worden gecommuniceerd of zelfs overlegd. Zelfs de helft van de ouders is het eerder eens dat de school de meest geschikte omgeving is om seksuele opvoeding aan kinderen te geven.

De school is een deel van de leefwereld van jongeren waar ze elkaar ontmoeten, samen komen en veel meemaken. Tegelijk is het ook een instituut dat – gezien hun psychologische ontwikkelingstaken - normen, waarden en evaluaties representeert die teveel aansluiten met de wereld van de ouders. Terwijl dit voor ouders impliceert dat de school voor hen de meest geschikte omgeving is om seksuele opvoeding te geven, is het maar de vraag of jongeren dit ook zo zien. Sommigen jongeren voelen zich niet goed op school of hebben problemen in de klas of met de klasgroep. Leerkrachten worden daarover niet altijd in vertrouwen genomen. Het zijn voor leerlingen ook mensen die in een evaluatieve verhouding staan; mensen die hen punten geven. Een klasgroep is niet altijd een vriendengroep. Een klas wordt soms gepercipieerd als een groep jongeren waarmee ze een heel jaar mee ‘moeten’ doorbrengen. Dat betekent dat een aantal jongeren het dikwijls moeilijk vinden om te praten over gevoelige onderwerpen in een klasgroep.

Als er dan wordt voorgesteld te praten over seksualiteit in een 'les' seksuele opvoeding, gaan sommige jongeren zich hiervoor afsluiten. Seksuele opvoeding is voor velen een (te) intiem onderwerp waar ze het helemaal niet over willen hebben. Dit heeft dikwijls te maken met de veiligheid in de klasgroep, het gebeurt immers snel dat iemand iets in vertrouwen vertelt en dat dit toch wordt doorverteld. Jongeren praten met leeftijdsgenoten dikwijls over seksualiteit en dan vooral over seksualiteitsbeleving (Van Hove, 1995), maar dit zijn dan vooral mensen die ze hebben leren kennen en kunnen vertrouwen. In een klasgroep is niet altijd aan die voorwaarde voldaan. Wanneer verschillende klassen in het kader van relationele en seksuele vorming worden samengezet, wordt het nog meer bedreigend om hierover een gesprek te voeren.

Ouders achten de school medeverantwoordelijk voor seksuele en relationele vorming en hierdoor geven ze de school een extra taak mee dat voor heel wat problemen kan zorgen. Een vraag is wie die seksuele en relationele vorming gaat geven. De ouders willen dat seksuele opvoeding gegeven wordt door hiervoor opgeleide mensen, maar welke leerkracht op school heeft deze competentie? Zijn leerkrachten bereid om zich hiervoor bij te scholen. Ook het aantal lessen voor de seksuele vorming kan een probleem zijn. Hoeveel uren wil men hiervoor vrijmaken en wat wordt de verhouding tot de andere vakken? Komen er extra uren of gaat een vak uren inboeten? Een aanpassing van het leerplan - waarbij seksuele voorlichting in vakspecifieke eindtermen wordt omschreven - dringt zich hier op. In die zin kan de inspanningsverbintenis van scholen misschien worden omgezet in een resultaatsverbintenis waardoor scholen op dit vlak ook objectiever kunnen worden geëvalueerd.

Dit zijn probleempunten waar dringend een oplossing voor moet worden gevonden, als het beleid wil tegemoet komen aan de vragen van de ouders.

Inhoud van seksuele opvoeding op school

Onder 'inhoud' valt nog een brede waaier aan aspecten van seksuele vorming. Onderwerpen die aangehaald werden zijn het gebruik van (al dan niet expliciet seksueel) materiaal en de meest belangrijke "boodschap" die ouders willen doorgeschemerd zien in de lessen. Hiermee wordt bedoeld of ouders het vooral belangrijk vinden dat hun kinderen vooral de negatieve of de positieve kant van seksualiteit meenemen. Ook werd gepolst naar wie volgens de ouders de meest geschikte persoon is voor het geven hiervan.

Uit de resultaten komt naar voor dat er (expliciet) materiaal gebruikt mag worden in de lessen seksuele opvoeding. Zowel veilig vrijen, SOA en ongewenste zwangerschappen en relatievorming moeten, volgens bijna alle ouders, aan bod komen in seksuele opvoeding. Aangezien deze aspecten vooral onder de vakoverschrijdende eindtermen vallen, is het dus niet zeker dat ze ook effectief aan bod komen in de lessen. Uit dit onderzoek blijkt dat bijna alle ouders dit ten zeerste van belang vinden, zodat de verantwoordelijken voor het onderwijsbeleid deze in de eindtermen kunnen plaatsen.

Het is een opvallende vaststelling dat bijna de helft van de ouders er de voorkeur aan geven dat seksuele opvoeding wordt gegeven door hiervoor specifiek opgeleide mensen, zoals seksuologen. Bij de vraag naar de meest geschikte persoon om seksuele voorlichting te geven, duidden de helft van de ouders de optie 'andere' aan. De helft van deze groep gaven hierbij een seksuoloog aan als meest geschikte persoon.

Ondanks dat dit een beperkt onderzoek is, tekent er zich duidelijk reeds een tendens af dat ouders kiezen voor een externe expert die zich over de seksuele en de relationele vorming van hun kinderen ontfermt. Het feit dat daarbij gedacht wordt aan seksuologen is niet verwonderlijk omdat ze er ongetwijfeld vanuit zullen gaan dat deze in staat zijn om deze materie goed over te brengen. Verder onderzoek kan hier meer duidelijkheid in brengen.

Organisatorisch is het misschien moeilijk om een seksuoloog in te schakelen in een schoolteam en hem of haar het geschikte aantal lessen te geven. Een alternatief hiervoor zou kunnen zijn dat er voldoende aandacht aan seksuele en relationele vorming wordt besteed in de opleiding van de leerkrachten, regenten en licentiaten die in het onderwijs terecht komen. Seksuologen kunnen ingeschakeld worden om de toekomstige leerkrachten een opleiding seksuele en relationele vorming te geven.

Scholen dienen een schoolplan voor seksuele en relationele vorming te ontwikkelen met een team van mensen die dat willen doen. Er moeten een aantal keuzes gemaakt worden. Blijft de seksuele en relationele vorming in de vakoverschrijdende eindtermen of wordt er gepleit voor een vak gezondheidseducatie met inbegrip van seksuele en relationele vorming. Men kan werken met een curriculum dat doorheen de schoolloopbaan van kinderen en jongeren loopt en telkens de inhoud terug aan bod brengt op maat van de ontwikkeling van de kinderen.

Uit de resultaten komt ook naar voor dat ouders niet willen dat de inhoud van de seksuele opvoeding verschilt in functie van het geslacht van het kind. Dit staat haaks op de praktijk in sommige scholen waar jongens en meisjes apart seksuele opvoeding krijgen en waarbij de inhoud die wordt gegeven ook verschilt. De ouders gaven geen beste voorlichter aan in functie van het geslacht, naargelang hun geslacht, hun opleiding of het jaar secundair waar hun kind in zit.

2.6.3. Voorstellen en opmerkingen van de ouders over de wijze waarop ouders en de school (beter) kunnen samenwerken rond seksuele opvoeding

Via een open vraag kregen ouders ook de kans om zelf een aantal voorstellen te formuleren over de wijze waarop ouders en de school (beter) kunnen samenwerken rond seksuele opvoeding. Er waren niet zoveel ouders die op de vraag ingingen. Slechts 33 ouders gingen in op het voorstel. Een aantal vulden de vragenlijst in en voegden nog een extra brief met voorstellen toe. Anderen vulden de vragenlijst niet in, maar deden toch voorstellen voor een verbetering van de relationele en seksuele vorming op school

Grosso modo kunnen de voorstellen in vier ruime categorieën worden opgedeeld.

Ten eerste zijn er de voorstellen rond informatiedoorstroming van de school naar de ouders via informatiebundels of informatieavonden waarbij de school de ouders inlicht over hun aanpak, zowel inhoud als planning, inzake relationele en seksuele vorming. Gespreksavonden waarbij een seksuoloog of de school zelf inlichtingen geeft over de seksuele vorming en waarbij de ouders kunnen meegeven wat ze belangrijk vinden. Sommige ouders willen meer inspraak via een concrete dialoog met diegene die de seksuele en relationele vorming zal geven. De ouders geven ook aan dat de keuze voor een bepaalde school mee wordt bepaald door het opvoedingsproject en de visie van de school. De visie van de school speelt uiteraard een grote rol bij het inrichten van relationele en seksuele opvoeding.

Een tweede categorie van opmerkingen komen van ouders die van mening zijn dat relationele en seksuele vorming vooral thuis, in besloten kring, dient te gebeuren. De taak van de school hierin is beperkt en slechts bijkomstig. Het is duidelijk dat deze groep ouders in het onderzoek een minderheid vormt. Deze groep ouders vindt dat ouders de grootste verantwoordelijkheid hebben om hun kinderen seksuele opvoeding te geven. Ze vinden het belangrijk dat thuis alles

bespreekbaar is, de school kan daarbij een aanvulling zijn. Deze ouders wijzen erop dat ouders hun verantwoordelijkheid hierin niet moeten ontlopen en alles in de handen van de school geven. Sommigen vinden het kunnen doorgeven van hun eigen waarden en normen op dit vlak belangrijker dan deze die in het lessenpakket opgesteld door de overheid aan bod worden gebracht. Dit leidde bij sommige ouders tot uitspraken als: “er is te veel aandacht voor seksuele opvoeding, maar te weinig voor het gezonde verstand”. Eén ouder gaf aan dat de accenten die door een derde worden gelegd, meestal niet overeenkomen met de accenten die thuis gelegd worden. Het zijn te belangrijke zaken om uit handen te geven.

Een derde categorie ouders gaven in een brief aan dat ze de school een belangrijke rol toebedeelden in de vragenlijst, maar dat dit niet wegnam dat ze als ouders toch de allerbelangrijkste rol spelen in seksuele opvoeding. Ze waren ook van mening dat de peergroup en de media een enorme bijdrage hieraan leverden en dat de school dus op de vierde plaats komt. Toch waren ze ervan overtuigd dat de school een rol kan en moet spelen. Ze hadden geen voorkeur voor de meest geschikte leerkracht om de vorming te geven. Ideaal zou volgens hen zijn dat de leerlingen er met elkaar en met meerdere leerkrachten over kunnen spreken en werken rond relaties en seksualiteit. Op deze manier zouden de kinderen ook merken en leren dat mensen eenmaal heel verschillende opvattingen en overtuigingen hebben over seksualiteit.

Een andere ouder vond het belangrijk dat de school de kinderen leert respect te hebben voor het eigen en elkaars lichaam. Ook aan veilig vrijen, maar vooral aan relatievorming en respect voor het huwelijk of kiezen voor een partner voor het leven moet dringend gewerkt worden, ook al is dit niet gemakkelijk. De kinderen moeten leren dat seks niet het belangrijkste is in een relatie.

Een vierde categorie zijn de ouders die positieve voorstellen formuleren over aan wie en op welke wijze seksuele opvoeding moeten worden gegeven. Ouders stellen voor om in kleine groepjes te werken en niet te wachten tot de kinderen te oud zijn. Andere ouders willen dat er wel gewacht wordt tot de kinderen een bepaalde leeftijd bereikt hebben. Velen achten het van groot belang dat de relationele en seksuele vorming als een proces beschouwd wordt, waarin op een open en respectvolle manier over seks, relaties en vorming wordt gesproken. Er mag ook niet preuts met het onderwerp worden omgegaan, de kinderen hebben immers behoefte aan uitleg en het is belangrijk om ook de groepsdruk tussen de jongeren te bespreken. De ouders vinden de relatie tussen de leerlingen en de leerkrachten en vooral de vorming van de leerkrachten essentieel. Een ouder was van mening dat er geen samenwerking tussen de school en de ouders

mogelijk is, omdat de ouders onderling te verscheiden opvattingen hebben. Zijn oplossing hield in dat een seksuoloog volgens zijn of haar kennis en ervaring de lessen zou geven.

2.7. Besluit

De onderzoeksvraag voor deze verhandeling is ontstaan vanuit de vaststelling dat er in de media geregeld aandacht is voor het seksuele gedrag van kinderen en jongeren. Bovendien horen we regelmatig een pleidooi voor seksuele opvoeding in school en is seksuele en relationele vorming ingeschreven in de eindtermen van het onderwijs. De mate waarin en de wijze waarop scholen hier aandacht aan besteden is verschillend van school tot school. Het valt op dat de mening van ouders over dit thema weinig aandacht krijgt. Daarom werd dit onderzoek gestart. Uit literatuur blijkt ook dat het belangrijk is dat de sociale omgeving van jongeren bij de seksuele en relationele vorming betrokken wordt. Door met ouders en andere personen uit de sociale omgeving samen te werken, wordt een betere doorstroming mogelijk en is de kans groter dat schoolse verworvenheden daadwerkelijk worden uitgevoerd.

Aangezien er weinig literatuur over dit onderwerp voorhanden was, waaruit hypothesen konden opgesteld worden, werd er vertrokken vanuit een aantal veronderstellingen die er leven rond relationele en seksuele opvoeding. Het is namelijk zo dat er nog heel vaak in ‘vakjes’ en in bepaalde normen wordt gedacht en gehandeld als men spreekt over seksuele vorming. Men gaat ervan uit dat er heel wat verschillen zijn tussen het denken van vaders en moeders als het gaat over de seksuele en relationele opvoeding van hun zonen of dochters. Het zou dan vooral gaan over een verschillend denken en handelen naargelang het om een meisje of een jongen gaat. Een andere gedachtegang is het verschil in denken en handelen betreffende relationele en seksuele opvoeding naargelang de scholingsgraad van de ouders. Er wordt ook verwacht dat ouders naarmate dat hun kinderen ouder worden, anders gaan denken over en andere inhouden aan bod willen laten komen in relationele en seksuele vorming. Waar men aanvankelijk nog veel aandacht schenkt aan de biologische en technische aspecten van voortplanting, worden naarmate de kinderen ouder worden, andere dimensies van de seksualiteit belangrijker, zoals relatievorming en veilig vrijen.

Bij het opstellen van de hypothesen werd er dus vooral gedacht aan de verschillen in mening die eventueel gerelateerd waren aan de gegevens van de respondenten, zowel geslacht als opleidingsniveau.

Uit de resultaten van dit onderzoek bleek dat de eerste drie hypothesen die opgesteld waren, verworpen konden worden. Vaders en moeders denken of handelen niet verschillend over

relationele en seksuele vorming in functie van het geslacht van hun kind. De ouders vinden het belangrijk dat de jongens en meisjes dezelfde kennis hebben over relationele en seksuele vorming en dat ook de inhoud voor beide geslachten gelijk is. Dit houdt in dat de ouders willen dat de jongens en meisjes dezelfde seksuele opvoeding krijgen. Vaders en moeders houden er eveneens eenzelfde opvatting over seksuele opvoeding op na. De ouders hebben evenmin een andere mening over relationele of seksuele vorming naargelang hun scholingsgraad. Uit de resultaten bleek evenzeer dat ouders met een laag opleidingsniveau niet meer verantwoordelijkheid geven aan de school wat betreft relationele en seksuele vorming. De overtuiging dat deze ouders het moeilijk hebben om met hun kinderen over seksualiteit en relaties te praten en dat het voor hen een opluchting is als de school zijn verantwoordelijkheid op het vlak van seksuele opvoeding opneemt, is dus volledig achterhaald.

De laatste hypothese werd opgesteld vanuit de idee dat ouders naarmate hun kinderen ouder worden, andere dimensies van seksualiteit, zoals veilig vrijen en relatievorming, belangrijk gaan vinden. Het onderzoek toont aan dat deze hypothese wel aanvaard kon worden. Dit is een uitermate interessante bevinding gezien de seksuele opvoeding in het vierde tot en met het zesde jaar secundair onderwijs vooral toegespitst is op de biologische en technische aspecten van voortplanting.

Ondanks dat dit onderzoek slechts kleinschalig werd gevoerd in 3 scholen uit Antwerpen en Oost-Vlaanderen, menen we enkele aanbevelingen te kunnen formuleren voor de toekomst van de relationele en seksuele vorming. Een uitgebreid onderzoek –over heel Vlaanderen- zou uiteraard een juister beeld over wat de ouders nu precies willen opleveren.

- Uit dit onderzoek blijkt dat ouders willen dat dezelfde relationele en seksuele vorming aan jongens en meisjes wordt gegeven. Dit staat in schril contrast met de praktijk van sommige scholen om voor de ‘les’ seksuele opvoeding de jongens en de meisjes in aparte groepen zetten om hen ‘aangepaste’ vorming te kunnen geven. Dit is een belangrijke aanbeveling waarmee zeker rekening gehouden kan worden. De hypothese dat ouders van jongeren uit het hoger middelbaar relatievorming prioritair vinden, is, gebaseerd op de resultaten, overtuigend aanvaard. Zoals reeds enkele keren vernoemd, richt de relationele en seksuele vorming zich van het vierde tot het zesde middelbaar vooral op de biologische en de technische aspecten van de voortplanting. Uit dit onderzoek blijkt dat ouders hier

helemaal niet mee akkoord gaan en andere inhouden aan bod willen zien komen. Het is aan de verantwoordelijken voor het onderwijsbeleid om hieruit conclusies te trekken. Het is van belang om in de eindtermen in te schrijven dat relatievorming en veilig vrijen meer aandacht krijgen in de lesplanningen. In feite zou de hele relationele en seksuele vorming zoals ze nu bestaat in het hoger secundair onderwijs, herzien moeten worden. Een van de meest belangrijke hervormingen die het eerst uitgevoerd zou moeten worden, is de relationele en seksuele vorming in al zijn aspecten invoeren in de eindtermen. Hiermee worden niet de vakoverschrijdende eindtermen bedoeld, waarvoor de school slechts een inspanningsplicht heeft, maar de vakgebonden eindtermen. Hierbij dient men dan wel op te letten dat het geen kwantitatieve benadering wordt, afgewogen in een aantal uren of aantal lessen. Het vakoverschrijdend benaderen van de relationele en seksuele vorming heeft zeker zijn waarde als het wordt nageleefd. Maar aangezien de vorming niet de aandacht krijgt die het verdient, vervalt deze beleidsoptie in het niets. Dit is voor een essentieel onderdeel van de opvoeding zoals seksuele opvoeding onaanvaardbaar.

- De helft van de ouders wil dat seksuele opvoeding wordt gegeven door hiervoor specifiek opgeleide mensen, zoals seksuologen. Er tekent zich een tendens af dat ouders kiezen voor een externe expert die zich over de seksuele en relationele vorming van hun kind ontfermt.

Een aanbeveling hieromtrent is een vraag aan het beleid om middelen vrij te maken voor scholen opdat de externen die seksuele en relationele vorming komen geven voldoende 'erkend' kunnen worden. Er is een nood aan initiatieven die de school kan helpen om dit in te richten en voor externen kan zorgen. Het aanbod is te klein en vaak vinden scholen niemand die de seksuele en relationele vorming wil geven.

- Een alternatief advies is voldoende aandacht besteden aan seksuele en relationele vorming in de opleiding van leerkrachten, regentaten en licentiaten. Organisatorisch is het moeilijk om een seksuoloog in te schakelen in een school en hem of haar het geschikte aantal uren te geven. Als alternatief zou men kunnen kiezen voor een opleiding seksuele en relationele vorming voor leerkrachten die wordt gegeven door seksuologen.

Tot slot dient er worden meegegeven dat verder onderzoek onontbeerlijk is. Hoewel de resultaten voor zich spreken, is de onderzoeksgroep te beperkt. Een grootschalig onderzoek over dit onderwerp dringt zich op.

Referentielijst

Bayingana K, Demarest S, Gisle L, Hesse E, Miermans PJ, Tafforeau J, & Van der Heyden J. (2006). *Gezondheidsenquête door middel van Interview, België, 2004*. Afdeling Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid: Epidemiologie. Afgehaald van het www op 13 februari 2006: <http://www.iph.fgov.be/epidemo/epinl/crospnl/hisnl/table04.htm>

Borms, M. (2006). *Screening seksuele opvoeding*. Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming.

Colpin, H. (2005). *Cursus Seksuele Pedagogiek*. Katholieke Universiteit Leuven.

Demyttenaere, K., Enzlin, P. & Adriaenssens, P. (2006). *Cursus Bijzondere vraagstukken van seksuele psychopathologie*. Katholieke Universiteit Leuven.

Depaepe, M. (1998). *De pedagogisering achterna*. Leuven: Acco.

Geelen, F. (2006). *De visie van ouders omtrent de organisatie en inrichting van relationele en seksuele vorming. Een onderzoek in de eerste drie jaar van het secundair onderwijs*. Niet gepubliceerde licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Instituut familiale en seksuologische wetenschappen.

Hove, E. Van, Nico Carpentier en Nicole Knops (1995), *Jongeren seks en aids herbekeken*. Leuven/Apeldoorn: Garant.

Geeraert A., (1994), *Seksueel gedrag, communicatie, rolopvattingen, houdingen, kennis, informatiekkanalen en informatiebehoeften van 14-21-jarige jongeren in het secundair onderwijs*. Ministerie van de Vlaamse gemeenschap, Departement onderwijs.

Luyens, M. & Smits, P. (1996). *Seksuele problemen bij het vrijen*. Leuven: Garant.

Masters W.H., Johnson V.E., (1966), *Human Response*. Boston: Little Brown

Matthijs K., 2006, *Cursus Bevolkingssociologie*, Katholieke Universiteit Leuven.

Nazer I. R. 1976, *Sex education in schools : proceedings of an expert group meeting IPPF Middle East & North Africa region, December 1974*. Beirut, Lebanon.

Plancke, I. (1998). *Seksuele en relationele vorming in het secundair onderwijs: literatuurstudie*. Niet gepubliceerde licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Instituut van familiale en seksuologische wetenschappen, Leuven.

Sensoa (2006), *Feiten en cijfers Relationele en Seksuele Vorming*, afgehaald van het www op 15 februari 2006: http://www.sensoa.be/pdf/feiten_en_cijfers/Feiten_&_cijfers_RSV.pdf

Steutel, J., & Spiecker, B. (1996). Good sex as the aim of sexual education. In: F. Margonis (Ed.), *Philosophy of Education*. (pp. 400-407). Illinois: Urbana.

Vansteenwegen, A. (1983). *Helpen bij partnerrelatieproblemen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Vansteenwegen, A. (1998). *Principes van systeem- en communicatietherapie*. Leuven: Acco.

Van Oost P. (1994), 'Ze weten er meer over dan wij', *Klasse voor leerkrachten*, 44, 10-11. Afgehaald van het www op 17 februari 2006:
<http://www.klasse.be/archieven/archieven.taf?actie=detail&nr=5006>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming (2006), Eindtermen, ontwikkelingsdoelen en basiscompetenties. Afgehaald van het www op 6 maart 2006:
<http://www.ond.vlaanderen.be/dvo/secundair/faq/faqvoe.htm>

Bijlagen

Bijlage 1: Begeleidende brief

5 oktober 2005

Geachte Mevrouw / Mijnheer,

Als studenten familiale en seksuologische wetenschappen, willen wij u graag uw medewerking vragen voor een onderzoek. Dit onderzoek maakt deel uit van onze eindverhandeling en wordt begeleid door Prof. Dr. Paul Enzlin, werkzaam aan het Instituut voor Familiale en Seksuologische Wetenschappen van de Katholieke Universiteit te Leuven.

Met onze eindverhandeling willen we peilen naar de mening van ouders over het belang, de noodzaak en de inhoud van seksuele opvoeding in het middelbaar onderwijs. Dit onderzoek is ontstaan vanuit de vaststelling dat er in de media geregeld aandacht is voor het seksuele gedrag van kinderen en jongeren. Bovendien horen we regelmatig een pleidooi voor seksuele opvoeding in de school én is seksuele en relationele vorming ingeschreven in de eindtermen van het onderwijs. De mate waarin en de wijze waarop scholen hier aandacht aan besteden is verschillend van school tot school. Het valt ons op dat de mening van de ouders over dit thema weinig aandacht krijgt en daarom werd dit onderzoek gestart.

Gezien de persoonlijke aard van deze gegevens wensen we te benadrukken dat de anonimiteit volledig gegarandeerd is en dat de verwerking van de gegevens met alle omzichtigheid zal verlopen. Het invullen van de vragenlijst duurt maximaal 10 minuten. Gelieve de ingevulde vragenlijst binnen de week via uw zoon of dochter terug te bezorgen in een gesloten blanco enveloppe. De klastitularis zal deze enveloppen anoniem verzamelen en aan ons bezorgen.

Alvast bedankt voor de aandacht die u aan dit onderzoek wenst te besteden!

Nog vriendelijke groeten,

Svenja Vergauwen

Filip Geelen

Prof. Dr. P. Enzlin

Bijlage 2: Vragenlijst

Seksuele Opvoeding op School – vragenlijst

Seksuele opvoeding is een belangrijk aspect van de opvoeding van kinderen en jongeren. Men hoort vaak dat er voor de school in deze een belangrijke taak is weggelegd en in het leerplan staan hierover ook officiële eindtermen geformuleerd.

Het doel van deze vragenlijst is om te peilen naar de mening van ouders over de noodzakelijkheid, het belang en de inhoud van seksuele opvoeding op school. Daarom vindt u hieronder een aantal stellingen waarover we uw mening graag zouden kennen. Gelieve bij elk van de volgende stellingen uw mening te geven door uw keuze te omcirkelen. Er zijn geen juiste of foute antwoorden, elk antwoord is goed zolang het maar uw eigen opvatting weergeeft. Let er op geen vragen over te slaan!

Om de anonimiteit te bewaren, vragen we u om na het invullen van de vragenlijst via uw zoon of dochter terug te bezorgen in een gesloten blanco enveloppe of door de bundel aan de rand dicht te plakken met plakband of nietjes.

Geslacht: man / vrouw

Leeftijd: _____

Hoogst behaalde diploma:

Lager onderwijs

Middelbaar onderwijs

Hoger onderwijs

Universitair onderwijs

Aantal kinderen: _____

Studierichting: (*): ASO / BSO / TSO

Geslacht kind (*): _____

Plaats (*) in de kindrij: ____ / ____

Jaar middelbaar (*): _____

(bv. 2 / 3 = tweede kind van drie kinderen)

(*) van het kind waarop deze vragenlijst betrekking heeft

Noodzakelijkheid van seksuele opvoeding op school

	Helemaal oneens	Eerder oneens	Eerder eens	Helemaal eens
Het is noodzakelijk dat kinderen op school seksuele opvoeding krijgen.	1	2	3	4
Seksuele opvoeding op school geeft een meerwaarde aan de algemene ontwikkeling van jongens en meisjes.	1	2	3	4
Seksuele opvoeding op school is noodzakelijk in de algemene vorming van een kind.	1	2	3	4
Seksuele opvoeding op school is noodzakelijk in onze hedendaagse samenleving.	1	2	3	4
Seksuele opvoeding is noodzakelijk in de kleuterklas.	1	2	3	4
Seksuele opvoeding is noodzakelijk in de lagere school.	1	2	3	4
Seksuele opvoeding is noodzakelijk in de middelbare school .	1	2	3	4
Doordat kinderen via de media (o.a. TV, internet, jongerenmagazines)	1	2	3	4

voldoende worden geïnformeerd over seksualiteit, is seksuele opvoeding op school overbodig.				
---	--	--	--	--

Belang van seksuele opvoeding op school

De school is de meest geschikte omgeving om seksuele opvoeding aan kinderen te geven.	1	2	3	4
Het is noodzakelijk dat ouders en scholen communiceren over de inhoud van de 'ideale seksuele opvoeding op school' die er zou moeten zijn.	1	2	3	4
De school moet een deel van de verantwoordelijkheid opnemen voor seksuele opvoeding.	1	2	3	4
Scholen moeten in elk jaar minstens een maal per trimester aandacht besteden aan seksuele opvoeding.	1	2	3	4
De school moet rekening houden met de wensen van de ouders omtrent de seksuele opvoeding van hun kinderen.	1	2	3	4
Scholen zijn niet verplicht om seksuele opvoeding in te richten.	1	2	3	4

Inhoud van seksuele opvoeding op school

In de lessen seksuele opvoeding mag materiaal worden gebruikt (bijv. video, dia's, plaatsjes, voorbehoedsmiddelen, ...).	1	2	3	4
In de lessen seksuele opvoeding mag expliciet materiaal worden gebruikt (bijv. een kunstmodel om condoom te leren aandoen).	1	2	3	4
Mijn kinderen moeten de positieve zijde leren kennen van seksualiteit (genieten van zichzelf en van elkaar).	1	2	3	4
Seksuele opvoeding wordt best gegeven door hiervoor opgeleide mensen zoals bijv. seksuologen.	1	2	3	4
Het is belangrijk dat mijn kinderen weten wat veilig vrijen inhoudt.	1	2	3	4
Mijn kinderen moeten zich leren beschermen tegen SOA en ongewenste zwangerschappen door de lessen seksuele opvoeding.	1	2	3	4
Relatievorming is een belangrijk aspect van seksualiteit dat zeker aan bod moet komen in de lessen seksuele opvoeding.	1	2	3	4
<p><i>Kruis uw keuze aan (gelieve slechts 1 bolletje te kleuren):</i> De meest geschikte persoon om seksuele voorlichting te geven is... 0 de klastitularis 0 de leerkracht godsdienst 0 de leerkracht biologie 0 andere: m.n. ....</p>				
<p><i>Zet in volgorde van belangrijkheid (1= belangrijkste, 2 = minder belangrijk, 3 = nog minder belangrijk, 4 = minst belangrijk)</i> Het is belangrijk dat seksuele opvoeding zich <u>hoofdzakelijk</u> richt op ... biologische aspecten van voortplanting (lichamelijk functioneren) ... technische aspecten van voortplanting (handelingen van voortplanting) ... relatievorming (op een respectvolle manier leren omgaan met elkaar) ... veilig vrijen (beschermen tegen ongewenste zwangerschappen en SOA)</p>				

Hebt u nog voorstellen over de wijze waarop ouders en de school (beter) kunnen samenwerken rond seksuele opvoeding?

Bedankt voor uw medewerking!

